

Barnkonventionens praktiska
tillämpning i Kulturrådets
verksamhetsområde

Barnrätt i praktiken

KULTURRÅDET

Förord

Kulturrådet fick 2021 regeringsuppdraget Barnrätt i praktiken. Uppdraget har inneburit en möjlighet att fördjupa oss i frågor om hur vi som myndighet bidrar till barnkonventionens tillämpning i kultursektorn och barns och ungas rätt till konst och kultur. I den här rapporten presenteras resultat från det arbetet.

Barns och ungas konst och kultur har länge varit en central del av Kulturrådets verksamhet. Barn och unga är den enda målgrupp som är särskilt prioriterad enligt de kulturpolitiska målen, och det återspeglar sig i våra uppdrag. I och med att barnkonventionen är lag i Sverige sedan 2020 blev det tydligt att vi på Kulturrådet behövde ta nästa steg i vårt arbete. Barnkonventionen som lag förtydligar att barn är rättighetsbärare och att barnets bästa ska beaktas i allt beslutsfattande som rör barn och unga. Vi på Kulturrådet har länge integrerat ett barnperspektiv i vår verksamhet, men i och med barnkonventionen som lag påbörjar vi förflyttningen mot att stärka ett barnrättsperspektiv i vår verksamhet.

Att stärka ett barnrättsperspektiv har, som visas i denna rapport, en bred innebörd. Det innefattar allt från att främja barns möjlighet att vara delaktiga i kulturlivet och att bidra till alla barns och ungas likvärdiga tillgång till konst och kultur. För att stärka ett barnrättsperspektiv är också systemperspektivet centralt: hur Kulturrådet tillsammans med regional och kommunal kulturförvaltning, kulturverksamheter och det fria kulturlivet bidrar till barns och ungas rätt till konst och kultur.

För Kulturrådet är en viktig fråga vad vår roll bör vara i relation till andra kulturaktörer för att inom våra uppdrag på bästa sätt bidra till barnrätt – i praktiken. Det är på den lokala nivån och i kommunerna som det faktiska mötet mellan barn, unga och konst och kultur främst sker. I vårt fortsatta arbete vill vi utveckla vår roll i den infrastruktur som möjliggör barns och ungas rätt till konst och kultur. I det arbetet är det centralt att vidare öka vår kunskap om kommunernas, regionernas och det fria kulturlivets förutsättningar och utmaningar och stötta dem i deras arbete.

Vi ser nu fram emot ytterligare ett år till med regeringsuppdraget Barnrätt i praktiken och att fördjupa vår kunskap och arbetssätt i dialog och samverkan med vårt verksamhetsområde.

Kajsa Ravin
Generaldirektör Kulturrådet

Innehåll

Sammanfattning	4
Barn och unga har rätt till konst och kultur	4
Förutsättningar för att tillämpa barnkonventionen på Kulturrådet.....	4
Läget i kommunal och regional kulturförvaltning och kulturverksamhet	5
Utvecklingsområden för praktisk tillämpning av barnkonventionen på Kulturrådet.....	6
1. Barnrätt i praktiken.....	9
1.1 Uppdraget.....	9
1.2 Barnkonventionen.....	10
1.3 Tillvägagångssätt och genomförande.....	10
1.4 Avgränsningar och utvecklingsprojekt som pågår parallellt.....	11
1.5 Läsanvisning.....	12
2. Kulturrådets verksamhet för barn och unga	14
2.1 Bidrag och andra uppdrag för att främja konst och kultur för, med och av barn och unga.....	14
2.2 Bidrag och andra uppdrag för att främja konst och kultur – med fokus på barn och unga	16
2.3 Kulturrådets horisontella uppdrag.....	18
2.4 Tidigare uppdrag och arbete	18
3. Barn och unga har rätt till konst och kultur	21
4. Förutsättningar för att tillämpa barnkonventionen på Kulturrådet	26
4.1 Barnrättsperspektiv i styrningen av Kulturrådet	26
4.2 Kunskap och kompetensutveckling om barns och ungas konst och kultur	28
4.3 Barnrättsperspektiv i Kulturrådets organisation och befintliga arbetssätt	29
4.4 Sammanfattande slutsats: Förutsättningar för att tillämpa barnkonventionen på Kulturrådet.....	34
5. Barnkonventionen i kommunal och regional kulturförvaltning och kulturverksamhet	37
5.1 Förändringsarbete för att stärka barnets rättigheter pågår.....	37
5.2 Samverkan för barnets bästa och breddat deltagande.....	40
5.3 Delaktighet och inflytande	44
5.4 Sammanfattande slutsats: Barnkonventionen i kommunal och regional kulturförvaltning och kulturverksamhet.....	47
6. Utvecklingsområden för praktisk tillämpning av barnkonventionen på Kulturrådet	50
7. Referenslista.....	55
Bilaga: Analysram	58

Sammanfattning

Barnkonventionen innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn, bland annat att barn och unga har rätt till konst och kultur. Barnkonventionen ratificerades av Sverige 1990 och är sedan den 1 januari 2020 svensk lag. Statliga myndigheter, regioner och kommuner har tillsammans ansvar för att tillämpa barnkonventionen och att realisera barns och ungas rättigheter. För att höja kompetensen om barnkonventionen och dess praktiska tillämpning bland anställda i offentlig verksamhet beslutade regeringen 2017 om ett kunskapslyft för barnets rättigheter; Barnrätt i praktiken (BiP).

Under 2021 fick Kulturrådet i uppdrag av regeringen att delta i Barnrätt i praktiken genom att analysera eventuella behov att utveckla den praktiska tillämpningen av barnkonventionen i myndighetens verksamhetsområde. I genomförandet av uppdraget har Kulturrådet utgått från två frågeställningar: hur förutsättningarna för att tillämpa barnkonventionen på Kulturrådet ser ut idag och hur Kulturrådet kan bidra till att stärka tillämpningen av barnkonventionen inom vårt verksamhetsområde. Resultatet av arbetet presenteras i denna rapport.

Barn och unga har rätt till konst och kultur

Barnkonventionen innebär att barn både ses som kompetenta och autonoma individer som har rätt att vara delaktiga och ha inflytande i samhället, och att barn har rättigheter som ofta kränks och som staten har ett ansvar för att skydda. I arbetet med BiP-uppdraget har Kulturrådet utifrån barnrättskommitténs allmänna kommentarer och forskning sökt konkretisera vad barns rätt till konst och kultur, i praktiken, innebär enligt barnkonventionen.

Enligt barnkonventionen har barn och unga rätt att till fullo delta i konst- och kulturlivet. Det innebär att barn och unga ska ha möjlighet att ta del av olika delar av kulturlivet. Det innebär att barn och unga ska vara delaktiga i kulturlivet och ha möjlighet att påverka kulturområdets utformning. Det innebär även att barn och unga själva har rätt att bidra till konst- och kulturlivet genom sitt eget skapande. Rättigheterna i barnkonventionen gäller alla barn och staten har ett särskilt ansvar för utsatta barn och unga.

För att alla barn ska ha möjligheter att ta del av, delta i och bidra till kultur i alla dess former och uttryck behöver barns skilda förutsättningar uppmärksammas och synliggöras. Det kan till exempel innebära att kulturaktiviteter behöver vara tillgängliga för alla barn oavsett funktionsförmåga eller att barn kan ta del av ett likvärdigt kulturutbud oavsett var de bor. För att barn fritt ska kunna ta del av, delta i och bidra till kultur behöver kulturverksamheter även aktivt förebygga diskriminering och främja en mångfald av kulturuttryck.

I kulturverksamhet kan flera av barns och ungas andra rättigheter realiseras, så som rätten till information, rätten till ett privatliv och rätten till att utforska sin identitet. Detta innebär att de fysiska och digitala arenor där kultur och konst händer bör ses som viktiga pusselbitar i ett sektorsövergripande arbete med att realisera barnkonventionen.

Förutsättningar för att tillämpa barnkonventionen på Kulturrådet

Kulturrådets uppdrag är att bidra till att förverkliga den nationella kulturpolitiken genom att främja utvecklingen av kulturområdet och ge bidrag till konst och kultur. Sedan 2009 har Sveriges riksdag beslutat att barns och ungas rätt till kultur särskilt ska uppmärksammas för att uppnå de kulturpolitiska målen.

Kulturrådet har ett stort antal uppdrag som på olika sätt handlar om att främja barns och ungas konst och kultur, på fritiden och i skolan, i det fria kulturlivet och i kommunal och regional kulturverksamhet. Enligt Kulturrådets instruktion ska myndigheten integrera ett barn- och ungdomsperspektiv i verksamheten. Dessa uppdrag, liksom det faktum att barnkonventionen är lag, innebär att Kulturrådet har ett starkt mandat för att verka för barns och ungas rättigheter. Det ställer krav på ett aktivt och systematiskt barnrättsstrategiskt arbete. Att arbeta barnrättsstrategiskt innebär att en verksamhet organiseras, genomförs och följs upp på ett sätt som bidrar till att barn och unga erkänns, respekteras och skyddas som rättighetsbärare.

För att arbeta barnrättsstrategiskt krävs god kännedom om innehållet i barnkonventionen och en medvetenhet om förutsättningar för olika barns och ungas deltagande i kulturlivet. Kulturrådets medarbetare och sakkunniga i arbets- och referensgrupper har tillsammans en mycket bred och djup kompetens inom dessa områden. Utredningen visar dock att kunskap om barnkonventionen och den praktiska innebörden av barnkonventionen för Kulturrådets uppdrag behöver stärkas. Utredningen visar även att Kulturrådet behöver säkerställa medarbetarnas tillgång till behovsanpassad kompetensutveckling om barnrätt och utveckla möjligheterna till erfarenhetsutbyte. Den typen av arbetssätt kan förväntas bidra till att barnrättsperspektivet får större genomslag i myndighetens beslut och externt riktande insatser.

Arbetet med BiP-uppdraget har visat att ett "barn- och ungdomsperspektiv" tolkats på olika sätt inom ramen för Kulturrådets uppdrag. De olika tolkningarna bidrar bland annat till att det är svårt att få en övergripande bild av vad utfallet av Kulturrådets samlade arbete för barn och unga är, och att följa varför olika resultat uppnås. I det fortsatta arbetet bedömer Kulturrådet att tolkningen av barn- och ungdomsperspektivet bör utgå från barnkonventionen, då barnkonventionens bestämmelser konkretiserar både syftet och de förväntade resultaten av att integrera ett barn- och ungdomsperspektiv.

Kulturrådet har under arbetet med BiP-uppdraget sett över hur vi kan bidra till att stärka barns och ungas möjligheter att vara delaktiga och ha inflytande på kulturområdet. Utöver att främja andra aktörers delaktighetsarbete ser Kulturrådet över hur vi kan skapa fler kontaktytor med barn och unga och organisationer som verkar för barns och ungas rättigheter. Vi ser även över hur vi fortsatt kan lyfta fram barns och ungas åsikter om kulturområdet genom våra kanaler.

I det fortsatta arbetet med Barnrätt i praktiken vill Kulturrådet hitta en struktur för att samordna arbetet med barns och ungas kultur. Ett sådant utvecklingsarbete kan förväntas leda till större möjligheter för erfarenhetsutbyte mellan olika uppdrag. En tydligare struktur och gemensam målbild underlättar även uppföljning av resultat, vilket kan förbättra möjligheten att synliggöra Kulturrådets samlade påverkan på barns och ungas rätt till konst och kultur.

Läget i kommunal och regional kulturförvaltning och kulturverksamhet

Utredningen visar att ett stort utvecklingsarbete sker på kulturförvaltningar och inom kulturverksamhet runt om i landet för att utveckla ett barnrättsstrategiskt arbete. Det innebär till exempel att förvaltningar och verksamheter genomför utbildningar, tar fram strategier, genomför delaktighetsprocesser med barn och unga och tillsätter ansvariga funktioner för att arbeta med barnkonventionen.

Det finns stora skillnader i hur länge kulturförvaltningar och kulturverksamheter har arbetat med att tillämpa barnkonventionen. Det finns även stora skillnader i vilka resurser förvaltningar och verksamheter inom kulturområdet haft att tillgå för att tillämpa barnkonventionen. Sådana skillnader innebär att en del kommuner och regioner har arbetat mer strategiskt och under längre tid än andra med barns rättigheter i kulturverksamhet och därmed utvecklat kunskap och erfarenheter. Det i sin tur innebär att det finns goda möjligheter för andra att ta del av erfarenheterna från dem som kommit

längst, och för att utveckla verksamheterna genom samverkan. Kulturrådet uppfattar att regioner och kommuner efterfrågar att vi i högre utsträckning bidrar till att skapa fler möjligheter till samverkan och samordning om barns och ungas rätt till konst och kultur.

Samverkan mellan de aktörer som tar beslut som berör barn och unga är en central del av ett barnrättsstrategiskt arbete. Kännedom om varandras arbetssätt och utvecklade samverkan är viktiga förutsättningar för att tillämpa barnkonventionen. På lokal nivå är det genom samverkan mellan kulturverksamheter, och genom samverkan mellan kultur och områden som skolan, stadsutveckling, hälso- och sjukvården och idrotten som bäst förutsättningar skapas för att möta de behov och viljor som olika barn och unga har.

Utredningen visar att utrymmet för att utveckla samverkan på lokal nivå med andra verksamheter många gånger möjliggörs av regionalt eller nationellt stöd och finansiering. Olika nivåer av offentlig verksamhet bidrar tillsammans till att skapa en infrastruktur för barns och ungas rätt till kultur på lokal nivå. Under arbetet med utredningen har en central fråga varit vilket ansvar och vilka verktyg staten, regionerna och kommunerna har i det arbetet. För Kulturrådet är det viktigt att vi i vårt arbete fortsatt synliggör hur vår samlade bidragsgivning och andra främjande åtgärder bidrar till barns och ungas rätt till kultur. I det arbetet ingår också att i samverkan med andra nationella, regionala och lokala aktörer synliggöra och undersöka de luckor som finns i infrastrukturen för barn och ungas rätt till kultur.

Utvecklingsområden för praktisk tillämpning av barnkonventionen på Kulturrådet

Som en del av genomförandet av uppdraget Barnrätt i praktiken har Kulturrådet identifierat utvecklingsområden att arbeta vidare med. För att underlätta integreringen av lärdomarna från uppdraget i organisationen har vi valt att koppla utvecklingsområdena till de strategiska områden som styr myndighetens inriktning under kommande år, främst förvaltningsutveckling, delaktighet och ökad samverkan mellan stat, region och kommun.

1. Förvaltningsutveckling

Kulturrådet fortsätter pågående utvecklingsarbete med att skapa en tydligare struktur och samordning för arbetet med barnrätt. Det innebär till exempel att tydliggöra hur "barn- och ungdomsperspektivet" tolkas inom ramen för olika uppdrag.

Kulturrådet ser behov av att utveckla medarbetares och enhetschefers tillgång till behovsanpassad kompetensutveckling om barns rättigheter. Det inkluderar även att utveckla möjligheterna till erfarenhetsutbyte mellan medarbetare och med externa aktörer genom olika nätverk.

För att stärka vår förståelse för de konsekvenser vårt arbete får för barns och ungas deltagande i kulturlivet fortsätter vi att utveckla vår utredning och uppföljning. Det kan på sikt bidra till att tydliggöra hur Kulturrådets samlade uppdrag påverkar barns och ungas rätt till kultur.

2. Delaktighet i kulturlivet

Inom ramen för våra uppdrag och verksamhet vill Kulturrådet bidra till att utveckla barns och ungas möjlighet att påverka kulturområdet. Det gör vi dels genom att fortsatt främja delaktighetsarbete i kommuner och regioner. Dels genom att se över möjligheter för att lyfta fram barns och ungas perspektiv på kulturområdet i vårt eget arbete.

3. Utvecklade former för samverkan och flernivåstyrning

Under arbetet med barnrätt i praktiken har Kulturrådet identifierat vikten av att vi tydliggör vår roll för att främja barns rätt till konst och kultur. I det arbetet behöver vi föra dialog med kulturaktörer och

regioner och kommuner för att på bästa sätt stötta deras verksamheter, där det faktiska mötet med barn och unga sker. Flera aktörer efterfrågar exempelvis en utökad nationell samordning för att dela med sig av lärdomar, möjliggöra metodutveckling och utbildning specifikt om barns rätt till kultur. Kulturrådet bedömer att vi kan bidra till att möta flera av dessa behov inom ramen för våra uppdrag och verksamhet.

1. Barnrätt i praktiken

1.1 Uppdraget

Förenta nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) antogs av FN:s generalförsamling 1989 och ratificerades året efter av Sveriges riksdag¹. Under följande decennier transformerades svensk lagstiftning utifrån barnkonventionen och aktörer inom offentlig, privat och ideell sektor verkade för att realisera barns rättigheter. Trots det starka skydd som barns rättigheter hade i Sverige kritiserade FN:s barnrättskommitté hur Sverige tillämpade barnkonventionen.² Till exempel menade barnrättskommittén att barn i Sverige inte garanterades skydd mot diskriminering.³ Efter att frågan behandlats i en rad offentliga utredningar⁴ beslutade riksdagen 2018 att inkorporera barnkonventionen i svensk lag för att stärka barns rättigheter och främja barns delaktighet och inflytande i samhället.

Barnrättsutredningen (2016) föreslog ett kunskapslyft för att höja kompetensen om barnkonventionen och dess praktiska tillämpning bland anställda i statliga, regionala och kommunala myndigheter. Mot bakgrund av detta beslutade regeringen 2017 om ett kunskapslyft för barnets rättigheter, satsningen fick senare namnet Barnrätt i praktiken (BiP).⁵

I regleringsbrevet för 2021 fick Statens kulturråd (Kulturrådet) i uppdrag att delta i BiP genom att analysera eventuella behov att utveckla den praktiska tillämpningen av barnkonventionen i myndighetens verksamhetsområde.⁶ I uppdraget ingår att lämna förslag på utvecklingsområden som vi har identifierat. Denna rapport utgör uppdragets återslag. I Kulturrådets regleringsbrev för 2022 fick vi i uppdrag att arbeta vidare med de identifierade utvecklingsområdena. Resultatet av det arbetet redovisas i mars 2023.⁷

Barnkonventionens grundprinciper

Artikel 2: Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3: Barnets bästa ska beaktas i alla beslut som rör barn.

Artikel 6: Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.

Artikel 12: Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.

1. Att ratificera innebär att Sverige förbundet sig folkrättsligt att förverkliga och leva upp till de krav som barnkonventionen ställer.

2. UN Committee on the Rights of the Child 2015.

3. ibid

4. Se exempelvis SOU 1997:116, Prop. 2009/10:232, Ds 2011:37 och SoU 2016:19.

5. www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/12/myndigheter-ska-fordjupa-sitt-arbete-med-barnets-rattigheter

6. Kulturdepartementet 2020.

7. Kulturdepartementet 2021.

1.2 Barnkonventionen

Barnkonventionen består av 54 artiklar, varav fyra är grundprinciper och utgör barnkonventionens barnsyn. De fyra grundprinciperna fungerar som ett tolkningsstöd till hela konventionen. De övriga femtio artiklarna delas in i:

1. implementeringsartiklar, som beskriver hur stater ska arbeta med barnkonventionen
2. politiska och medborgliga rättigheter, även kallade absoluta rättigheter, som beskriver vad en stat måste göra för att efterleva barnkonventionen
3. sociala, kulturella och ekonomiska rättigheter, även kallade målsättningsartiklar, som beskriver vad en stat ska göra utifrån tillgängliga resurser, och
4. skyddsartiklar som beskriver vilket ansvar staten har att skydda barn.

Barnkonventionens barnsyn innebär att barn både ses som kompetenta och autonoma individer som har rätt att vara delaktiga och ha inflytande i samhället, och att barn har rättigheter som ofta kränks och som vuxenvärlden har ett ansvar för att skydda.⁸

Ett barnrättsbaserat synsätt innebär att varje barn ska ses som bärare av rättigheter. Ett sådant synsätt kräver att varje barn erkänns, respekteras och skyddas som rättighetsbärare med en individuell personlighet, egna behov, intressen och en personlig integritet. Det innebär också att barnets rätt att bli hört och få sina åsikter beaktade måste tillgodoses systematiskt i alla processer och att barnets egenmakt och deltagande ska vara centralt i alla beslut som berör barn.⁹ Förutom barnrättsperspektivet är barnets perspektiv och barnperspektiv viktiga utgångspunkter när en verksamhet arbetar med barnkonventionen. *Barnperspektiv* innebär att vuxna tolkar barnets situation och förutsättningar. *Barnets perspektiv* kan beskrivas som när barn själva ger uttryck för sin situation och sina åsikter och erfarenheter. Barnkonventionens definition av begreppet barn innefattar varje människa under 18 år. I rapporten används begreppet "barn och unga" för att tydliggöra att barnkonventionen gäller både för små barn och för ungdomar upptill 18 år.

1.3 Tillvägagångssätt och genomförande

Kulturrådets arbete med BiP-uppdraget har utgått från två frågeställningar: hur förutsättningarna för att tillämpa barnkonventionen på Kulturrådet ser ut idag och hur Kulturrådet kan bidra till att stärka tillämpningen av barnkonventionen inom vårt verksamhetsområde. I utredningsarbetet har vi använt en analysram som utformats med stöd av Barnombudsmannens metod Barnrättsresan. Analysramen bifogas i bilagan till rapporten. Utredningen har genomförts genom en intern kartläggning av Kulturrådets verksamhet och en extern utblick av verksamhet på lokal och regional nivå.

BiP-uppdraget har syftat till att analysera hur Kulturrådet arbetar idag och vilka utvecklingsbehov som finns genom att kartlägga:

8. För en längre introduktion till barnkonventionen se exempelvis Lundin Karp- hammar 2019 eller Ponnert och Sonander (red.) 2019.

9. Prop. 2017/18:186.

- kunskap om kultur för, med och av barn och unga och kunskap om barnrätt på Kulturrådet
- barnrättsperspektiv i Kulturrådets styrning
- barnrättsperspektiv i Kulturrådets organisation och befintliga arbetssätt.

Den externa utblicken har fokuserat på förutsättningar för att tillämpa barnkonventionen inom kulturområdet genom att undersöka:

- Hur och med vilka förutsättningar barnkonventionen tillämpas av kommunala och regionala kulturförvaltningar och kulturverksamheter.
- Hur nationell, regional och lokal nivå tillsammans bidrar till att barns rättigheter tillgodoses inom kulturverksamhet.

Kulturrådets arbete med BiP-uppdraget har letts av en projektledare med stöd av Kulturrådets verksamhetsutvecklare för barn och unga. Den interna kartläggningen har genomförts genom intervjuer och workshoppar med cirka fyrtio medarbetare och enhetschefer. Utvecklingsområdena som föreslås för BiP har beslutats av Kulturrådets generaldirektör.

Den externa utblicken har genomförts genom intervjuer med företrädare för tio kommuner och fyra regioner samt genom samtal och dokumentstudier i samband med beredning av tre regionala kulturplaner.¹⁰ De kommuner och regioner som kontaktades för studien valdes ut slumpmässigt, men med målet att det slutgiltiga urvalet skulle spegla skilda förutsättningar utifrån geografi och storlek. Förvaltningarna valde själva vem eller vilka som skulle intervjuas och de som deltog var till exempel kulturskolechefer, bibliotekschefer, förvaltningschefer eller barnrättsombud på lokal nivå, och regionala kulturchefer, utredare, kulturstrateger eller barnrättsstrateger på regional nivå. Intervjuer har även genomförts med ett tiotal centrala aktörer inom kulturområdet och/eller barns rättigheter, exempelvis organisationer som verkar för barns och ungas rättigheter och delaktighet inom kulturområdet, forskning och kulturinstitutioner med uppdrag för barn och unga samt anställda på Sveriges kommuner och regioner (SKR), svenska Unescorådet och Barnombudsmannen.

1.4 Avgränsningar och utvecklingsprojekt som pågår parallellt

Flera avgränsningar har gjorts utifrån projektets tidsramar. Det innebär främst att fokus har legat på Kulturrådets interna arbete och att den externa utblicken har avgränsats till ett mindre antal kommuner och regioner. Det innebär att den externa utblicken inte bör ses som en heltäckande kartläggning utan ska läsas just som en inblick i förutsättningar, framgångsfaktorer och utmaningar som ett urval av kommuner och regioner har identifierat. Den externa utblicken har även fokuserat på organisatoriska förutsättningar i offentlig förvaltning och berör endast i mycket liten utsträckning förutsättningarna för fria aktörer och aktiviteter som genomförs i det fria kulturlivet. Kulturrådet bedömer att en sådan uppföljning bör genomföras som del av vårt fortsatta arbetet med barnrätt i praktiken.

Under arbetet med BiP-uppdraget har Kulturrådet endast genomfört ett par dialogsamtal med unga och organisationer som verkar för barns och ungas rättigheter och delaktighet inom kulturområdet. En längre och mer inkluderande delaktighetsprocess ansågs inte genomförbar med tanke på projektets tidsramar. Kulturrådet har under arbetet med BiP-uppdraget undersökt förutsättningarna för att utveckla barns och ungas delaktighet i Kulturrådets arbete i framtiden.

10. Beredning av regionala kulturplaner ingår i Kulturrådets arbete med kultur-samverkansmodellen, se sidan 16.

Under året har ett antal utvecklingsprojekt pågått på Kulturrådet som på något sätt handlar om att integrera barn- och ungdomsperspektivet på myndigheten. Exempel på sådana projekt är en översyn av blanketterna för ansökan och redovisning av bidrag, ett utvecklingsprojekt för Skapande skola och ett utvecklingsprojekt för att samordna Kulturrådets arbete med horisontella hållbarhets- och rättighetsuppdrag. De olika projekten har utbytt erfarenheter, och resultaten redovisas delvis i denna rapport, delvis inom ramen för respektive projekts egen redovisning.

1.5 Läsanvisning

Rapportens kapitel två beskriver Kulturrådets verksamhet för barn och unga. I kapitel tre beskrivs den tolkning av "barns rätt till konst och kultur" som utgjort utredningens teoretiska grund. I kapitel fyra följer en genomgång av förutsättningarna för att tillämpa barnkonventionen på Kulturrådet. I kapitel fem presenteras en extern utblick som beskriver förutsättningar för att tillämpa barnkonventionen inom kulturverksamhet på lokal och regional nivå. Rapporten avslutas i kapitel sex med en summering av slutsatser och en presentation av de utvecklingsområden som Kulturrådet identifierat för fortsatt arbete.

2. Kulturrådets verksamhet för barn och unga

Kulturrådets uppdrag är att bidra till att förverkliga den nationella kulturpolitiken genom att främja utvecklingen av kulturområdet och ge bidrag till konst och kultur. I detta kapitel presenteras den del av Kulturrådets uppdrag som syftar till att ge bidrag till och främja kulturverksamhet för, med och av barn och unga. I kapitel 4 finns en närmare beskrivning och analys av hur Kulturrådet genomför uppdragen.

Kulturrådets bidrag är utformade för tre huvudsakliga aktörsgrupper:

1. professionella fria kulturaktörer, som inte är enskilda utövare, exempelvis: aktörer som verkar inom bild- och formkonst, litteratur, musik, teater, dans och nutida cirkus
2. viss kulturverksamhet på kommunal nivå, exempelvis kultur- och musikskolor, skolhuvudmän och folkbibliotek
3. regional kulturverksamhet; regionala kulturförvaltningar, regionala projekt och regionbibliotek.

2.1 Bidrag och andra uppdrag för att främja konst och kultur för, med och av barn och unga

Kulturrådets verksamhet har endast ett uppdrag där barn och unga är primär målgrupp (Barn- och ungdomsbokskatalogen), men en stor del av våra uppdrag är utformade för aktörer som på olika sätt producerar ett utbud av kultur för barn och/eller möjliggör barns eget skapande och delaktighet i kulturlivet. Det här avsnittet ger en kort överblick av Kulturrådets uppdrag och bidrag som har till syfte att främja barns och ungas konst och kultur.

Skapande skola – möte med konst och kultur för barn i skolan

Bidraget Skapande skola infördes av regeringen 2008 med syftet att kulturella och konstnärliga uttryck ska integreras långsiktigt i skolan. Syftet med bidraget är också att öka den professionella kulturverksamheten för och med elever så att tillgången till kulturens alla uttrycksformer och möjligheterna till eget skapande ökar.¹¹ Genom Skapande skola-insatser ska elever även ges möjlighet till eget skapande samt ges tillfälle att vara delaktiga och ha inflytande över de insatser som genomförs. Bidraget kan idag sökas för verksamhet i förskoleklassen, grundskolan, sameskolan, specialskolan och grundsärskolan. Under en period inkluderades även förskolan. Bidraget kan sökas av kommunala och enskilda huvudmän. Under 2021 genomförde Kulturrådet ett utvecklingsarbete kring bidraget Skapande skola. Från och med 2023 etableras ett nytt arbetssätt för bidraget och ett nytt bidrag för Stärkt kultur i skolan införs. Stärkt kultur i skolan riktar sig till andra aktörer än skolhuvudmän, och syftar till att stötta strukturer eller på annat sätt främja barns och ungas möjlighet att fördjupa sig inom ett visst konstnärligt uttryck. År 2021 fördelades drygt 196 miljoner kronor till 354 sökande av bidraget Skapande skola. Antal barn och elever som tagit del av Skapande skola-insatser uppgår enligt redovisningarna till 566 324 barn och elever, trots många inställda projekt på grund av coronapandemin. Detta kan jämföras med ansökningarna som gjordes före pandemin, där 829 194 barn och elever planerades delta.¹²

11. SFS 2007:1436.

12. Kulturrådet 2021b, Kulturrådet 2022b.

Kulturskolecentrum – stöd till landets kulturskolor

År 2015 tillsatte regeringen Kulturskoleutredningen för att ta fram en nationell strategi för de kommunala musik- och kulturskolorna.¹³ Utredningen föreslog bland annat ett nationellt kunskapscentrum för kulturskolan, Kulturskolecentrum, som 2018 inrättades på Kulturrådet. Kulturskolecentrum ska ge stöd till landets kulturskolor genom ett flexibelt och verksamhetsnära arbetssätt. Till centret finns en sakkunniggrupp knuten med representanter från kulturskolor runt om i landet, samt ett samarbete med forskare. Den statliga strategin som antogs av riksdagen 2018 består av tre delar:

1. Kulturskolecentrum: nationell samordning och kunskapsspridning, exempelvis genom utredningar, statistikinsamling och konferenser och lärande seminarier.
2. Bidragsgivning till musik- och kulturskolor via Kulturskolecentrum. Under 2021 fördelades 197 miljoner i bidrag till 256 kommuner som bedriver kulturskoleverksamhet. Sammanlagt nådde stöden 44 000 barn och unga, däribland 33 000 nya deltagare.
3. Stöd till förbättrad kompetensförsörjning för personal genom Kulturskolelivet, som genomförs i samarbete mellan Kulturskolecentrum och Universitets- och högskolerådet.

Från och med år 2022 fördelar Kulturskolecentrum även ett statsbidrag till aktörer som bedriver undervisning med nationell spetskompetens.

Läsfrämjande för barn och unga

Kulturrådet har i uppdrag att initiera, samordna och följa upp läsfrämjande insatser av nationellt strategiskt intresse. Några av stöden inom läsfrämjande riktar sig helt till verksamheter för och med barn och unga. I nästa avsnitt beskrivs även de läsfrämjande stöd som riktar sig delvis till verksamheter för och med barn och unga.

Bokstart började 2014 på initiativ av Kulturrådet och genomfördes då som ett pilotprojekt i tre kommuner. Bokstart utvecklades sedan till ett projektbidrag och ett samverkansbidrag för språknätverk. Bokstarts syfte är att stimulera små barns (0–3 år) språkutveckling och riktar sig till vårdnadshavare och vuxna i små barns närhet. Bokstart bygger på läsfrämjande insatser genom samverkan mellan folk- och regionbibliotek, barnhälsovård och förskola som alla har ett uppdrag att arbeta med små barns språkutveckling. Kulturrådet förmedlar bidrag och har ett främjande uppdrag att sprida kunskap och främja erfarenhetsutbyte mellan projekt. Bokstart har en egen webbplats som drivs av Kulturrådet (bokstart.se). Kulturrådet har i regleringsbrevet för 2021 fått ett uppdrag att fortsätta vidareutveckla och utvidga Bokstart i Sverige. Under 2021 fördelade Kulturrådet drygt 11 miljoner i bidrag till Bokstartprojekt.

Inköpsstöd till folk- och skolbibliotek är ett bidrag för att främja barns och ungas intresse för läsning genom ökad tillgång till litteratur och medier. Stödet kan sökas av kommuner, och för att kunna söka måste kommunen ha en politiskt antagen biblioteksplan. Under 2021 fördelade Kulturrådet drygt 34 miljoner i inköpsstöd till folk- och skolbibliotek. Kulturrådet delar även ut ett *litteraturstöd till barn- och ungdomslitteratur* som kan sökas av professionella bokutgivare. 2021 fördelade Kulturrådet drygt 11,5 miljoner i litteraturstöd till barn- och ungdomslitteratur. *Barn- och ungdomsbokskatalogen* publiceras varje år av Kulturrådet och innehåller lästips, inspiration, inter-

13. Kultur- eller musikskolan är en frivillig, offentligt subventionerad undervisning som bedrivs på lokal nivå. Kulturskolan är en utvidgning av musikskolan genom att fler ämnen inkluderats i undervisning, till exempel bildkonst, teater, dans och film/video.

vjuer och pyssel för att främja läsning. Barn- och ungdomskatalogen vänder sig direkt till barn och ungdomar.

Astrid Lindgren Memorial Award (ALMA)
– barn- och ungdomslitteratur med hög kvalitet

ALMA-priset instiftades av regeringen 2003 för att hedra författaren Astrid Lindgrens minne och är det största priset för barn- och ungdomslitteratur i världen. Priset kan ges till författare, illustratörer, muntliga berättare samt personer eller organisationer som arbetar med läsfrämjande för barn och unga. Pristagaren utses av en jury som utses av Kulturrådets styrelse. Kulturrådet har ett kansli vars arbete innefattar att leda arbetet med nomineringar och prisceremonin, samt att informera om priset och Astrid Lindgrens arbete. Kansliet genomför även vissa samarbeten, exempelvis har kansliet under de senaste åren arrangerat en föreställning med Cirkus Cirkör och en skrivartävling för barn i samarbete med Tensta konsthall. Under 2022 samarbetar ALMA med Svenska institutet för att främja barns rätt till kultur internationellt. Prissumman är fem miljoner och betalas ut en gång om året.

2.2 Bidrag och andra uppdrag för att främja konst och kultur – med fokus på barn och unga

I en stor del av Kulturrådets övriga bidrag och uppdrag är konst och kultur för och med barn och unga en, av flera, prioriteringsgrunder. I det här avsnittet presenteras de bidragen och uppdragen.

Kultursamverkansmodellen – kulturpolitik närmare medborgarna

Kultursamverkansmodellen infördes 2011 med målet att föra kulturen närmare medborgarna och att ge regionerna ett ökat ansvar och ökad frihet inom kulturområdet. Modellen innebär att varje region får en samlad summa statliga medel att fördela till regional kulturverksamhet i respektive län. Alla regioner utom Region Stockholm ingår i kultursamverkansmodellen. Regionerna ansvarar för att bidragen främjar en god tillgång till kultur för länets invånare inom de sju konstområden som modellen omfattar.¹⁴ Kulturrådet har en uppföljande och främjande roll i kultursamverkansmodellen. Till exempel genomför Kulturrådet rundabordssamtal med regionerna och samordnar ett samverkansråd som består av statliga myndigheter och nationella institutioner.

Inför fördelningen av medel inom kultursamverkansmodellen tar regionerna fram en regional kulturplan i dialog med kommuner, civilsamhälle och kulturskapare i länet. Den regionala kulturplanen ska innehålla en beskrivning av hur barns rätt till kultur främjas inom respektive konstområde. Den regionala kulturplanen ligger till grund för Kulturrådets beslut, men den innehåller inte uppgifter om hur regionen fördelar medel. Kulturrådet gör i samband med uppföljningen av kultursamverkansmodellen en uppskattning av hur stor del av de regionala stöden som går till barn och unga.

År 2021 fördelades 1,469 miljarder kronor i verksamhetsbidrag till regionerna genom kultursamverkansmodellen. Av dessa bedöms grovt räknat omkring 40 procent avse verksamhet huvudsakligen riktad till barn och unga. Utöver det fördelades 105 miljoner kronor till verksamheter i Region Stockholm som ligger utanför kultursamverkansmodellen. Kulturrådet delar även ut bidrag

14. Professionell teater-, dans-, och musikverksamhet, museiverksamhet och museernas kulturmiljöarbete, biblioteksverksamhet och läs- och litteraturfrämjande verksamhet, professionell bild- och formverksamhet, regional enskild arkivverksamhet, filmkulturell verksamhet och främjande av hemslojd.

till regionala utvecklingsprojekt. Både regionernas kulturförvaltningar och de organisationer som är verksamma i regioner som ingår i kultursamverkansmodellen, och som får bidrag från region och/eller kommun, kan söka utvecklingsbidrag. Bidrag beviljas till projekt som har effekter som sträcker sig utöver de enskilda verksamheternas organisatoriska utveckling och som relaterar till de nationella kulturpolitiska målen.¹⁵ I ansökningar om bidrag till regionala utvecklingsprojekt ombeds projekten uppskatta i hur stor utsträckning projektet riktar sig till barn och unga. År 2021 delades cirka 31 miljoner ut till regionala utvecklingsprojekt och uppskattningsvis 48 procent av de beviljade ansökningarna hade barn och unga som målgrupp.

Stöd till det fria kulturlivet

Kulturrådet delar ut drygt 50 bidrag inom olika konstområden och verksamheter. De som kan söka bidragen är professionella aktörer inom det fria kulturlivet i något av konstområdena scenkonst, dans, nutida cirkus, hemslöjd, musik och litteratur. Bidragen handläggs av Kulturrådet och sakkunniga i referens- eller arbetsgrupper bidrar i den beslutsfattande processen. Ansökningarna bedöms utifrån hur de bidrar till de kulturpolitiska målen och de lagar och förordningar som styr bidragen. Av de drygt 50 bidrag som delas ut ska 35 bidrag på olika sätt bidra till att främja barns rätt till kultur.¹⁶ Uppskattningsvis gick cirka 28 procent av det stöd som Kulturrådet beviljade 2021 (exklusive kultursamverkansmodellen) till verksamhet inom det fria Kulturlivet som riktar sig till barn och unga.

Kris- och återstartsstöd under Coronapandemin

Under 2020 och 2021 har Kulturrådet delat ut kris- och återstartsstöd till kulturlivet som följd av coronapandemin. I de första krisstöden fanns ingen skrivning om barn och unga som målgrupp. Detta ändrades i förordningen för krisstöden hösten 2021 där det står att den totala bidragsgivningen bland annat ska präglas av "barns och ungas rätt till kultur".

Läsfrämjande för barn, unga och vuxna

Kulturrådet har flera uppdrag som syftar till att främja läsning i samhället och där barn och unga är en, av flera, prioriterade målgrupper.

Stärkta bibliotek är ett bidrag som Kulturrådet delar ut för att öka utbudet och tillgängligheten till biblioteksverksamhet. Utgångspunkten för satsningarna ska vara de verksamhetsområden och grupper som pekas ut i bibliotekslagen. Det inkluderar barn och ungdomar, personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna och personer med annat modersmål än svenska. Kulturrådet följer inte upp hur stor andel av bidraget som går till verksamhet för barn och unga.

Sedan 2021 har Kulturrådet också i uppdrag att utforma kompetensutveckling i form av *Läsfrämjandelyft för folkbibliotek*, med särskilt fokus på barn och ungas läsning. Det kan till exempel komma att innebära satsningar på kompetensutveckling om barnkonventionen.

Kulturrådet utser en *Läsambassadör* med uppdrag att sprida läslust och verka för att alla ska få samma möjligheter att hitta fram till litteraturen. Läsambassadören kan ha olika fokus, exempelvis den nationella minoriteten romer. Under 2021 inrättade regeringen dessutom ett *Läsråd* med kansli på Kulturrådet.

15. SFS 2010:2012.

16. Enligt genomgång av bidragens riktlinjer, se www.kulturradet.se/om-oss/sa-arbetar-vi/sa-styrs-vi/riktlinjer

Nationella minoriteters kultur

Kulturrådet har i uppdrag att främja urfolket samernas kultur, samt de judiska, romska, sverigefinska och tornedalska minoriteternas kultur. Uppdraget handlar om att stödja dessa gruppers möjligheter att behålla och utveckla sin kultur, och att verka för att kulturinstitutioner och andra aktörer i samverkan med grupperna ska främja urfolket samerna och de nationella minoriteternas kultur och kulturarv. Som ett komplement till Kulturrådets bidrag inom respektive konstområde finns två särskilda bidrag för nationella minoriteters organisationer och kulturaktörer: ett verksamhetsbidrag och ett projektbidrag. Inom båda bidragen är verksamhet för, med eller av barn och unga prioriterade.

2.3 Kulturrådets horisontella uppdrag

Barn- och ungdomsperspektivet är ett av Kulturrådets horisontella uppdrag, vilket innebär att det ska genomsyra allt arbete på myndigheten. Utöver barn- och ungdomsperspektivet finns ytterligare fem horisontella rättighets- och hållbarhetsuppdrag:

- jämställdhet
- lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck (hbtqi-uppdraget)
- funktionsrätt och tillgänglighet
- mångfald
- nationella minoriteters rättigheter.

Hur uppdragen är formulerade i Kulturrådets instruktion och regleringsbrev och vilka lagar som styr uppdragen skiljer sig åt. För Kulturrådets arbete med barn- och ungdomsperspektivet innebär det dock att de övriga rättighetsuppdragen ska adresseras och synliggöras i arbetet med barn- och ungdomsperspektivet. Vi ska med andra ord rikta särskild uppmärksamhet mot förutsättningar för barn och unga oavsett deras kön, könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning, etnisk bakgrund och funktionalitet. Kulturrådet ska även särskilt uppmärksamma barn som tillhör urfolket samerna och barn som tillför nationella minoriteters rätt till kultur.

Kulturrådet har även ett horisontellt uppdrag inom interkulturellt utbyte och internationellt samarbete. Det innebär att vi ska främja internationellt samarbete och utbyte för att stärka den konstnärliga utvecklingen och skapa mångfald och kvalitet i kulturutbudet – både i Sverige och utomlands. Kulturrådet fördelar bidrag för internationellt utbyte genom exempelvis Kreativa Europa, EU:s ramprogram för de kulturella och kreativa sektorerna, och främjar internationellt samarbete exempelvis genom ett treårigt SIDA-program för konstnärlig frihet.

2.4 Tidigare uppdrag och arbete

Kulturrådet har under de senaste åren haft en rad ytterligare uppdrag som i hög utsträckning berör barn och unga och som idag är avslutade. Som bakgrund till denna utredning lyfter vi här fram några tidigare insatser.

Kulturrådets arbete med att integrera ett barn- och ungdomsperspektiv i verksamheten utgick under åren 2013–2020 från Strategi för Kulturrådets arbete med barn och unga (se mer om strategin i kapitel 4). År 2006 publicerade Barnombudsmannen och Kulturrådet en gemensam skrift; *Barns och ungas rätt till kultur*, en inspirationsskrift som beskriver vad barns rätt till kultur innebär och ger exempel från olika projekt. Kulturrådet hade under år 2012–2015 i uppdrag att driva en nationell webbplats för barn och ungdomskultur; BOLLA. Webbplatsen var ett led i arbetet med att etablera

Kulturrådet som ett nationellt kunskapscentrum för barns och ungas kultur. På webbplatsen fanns bland annat exempel på lärdomar från kulturverksamhet i landet och forskning. BOLLA lades ner i samband med besparingskrav och i samband med detta plockades även en heltidstjänst som samordnare för barn och unga bort. Andra större insatser och uppdrag som helt eller delvis syftat till att stärka verksamhet för och med barn och unga, och som går att ta del av på Kulturrådets webbplats, är exempelvis den digitala samtalsarenan Ungas rätt till kultur (2020)¹⁷, Kreativa platser (2015–2018) och Läsförmedlande verksamhet i samarbete med Riksidrottsförbundet (2013–2014).¹⁸

17. Se www.kulturradet.se/i-fokus/barn-och-unga/ungas-ratt-till-kultur

18. Kulturrådet 2015, Kulturrådet 2019b.

3. Barn och unga har rätt till konst och kultur

Barn och unga har rätt till konst och kultur, men vad innebär det egentligen? Detta kapitel beskriver en rad viktiga aspekter av rätten till konst och kultur och hur den bör tolkas enligt barnkonventionen. De olika perspektiv på rätten till konst och kultur som beskrivs här har alla utgjort viktiga teman i arbetet med BiP-uppdraget och varit återkommande föremål för samtal. Utgångspunkten för tolkningen är barnkonventionen och barnrättskommitténs allmänna kommentarer samt forskning om barns rätt till kultur^{19 20}. Kulturrådet ser detta som en tolkning som kan komma att revideras allteftersom arbetssätt och kunskap utvecklas och ytterligare rättspraxis om barnkonventionen kommer till stånd.

Barns och ungas rätt till konst och kultur är lagstadgad

Att konst och kultur är en mänsklig rättighet står i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, samt i Unescos konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar. I barnkonventionen finns det flera formuleringar om rätten till kultur men allra tydligast regleras rättigheten i artikel 31:

Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

Konventionsstaterna ska respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations och fritidsverksamhet.²¹

Artikel 31 är en målsättningsartikel vilket innebär, enligt artikel 4 i barnkonventionen, att staten till fullo ska utnyttja sina tillgängliga resurser för att vidta åtgärder för att genomföra rättigheterna. Enligt artikel 4 ska internationellt samarbete stötta resurssvaga stater i tillämpningen av målsättningsartiklarna, vilket innebär att Sverige, som är en jämförelsevis resursstark nation, har ett visst internationellt ansvar för barns rätt till konst och kultur. Utöver konst och kultur innebär artikel 31 att barn har rätt till vila, lek och fritid. Barnkonventionen förtydligar att barn och unga har samma rätt till konst och kultur som vuxna, men att barns rättigheter särskilt behöver skyddas och beaktas.²²

Sedan år 1990 har barnkonventionen varit ratificerad i svensk lagstiftning, och flera av rättigheterna i barnkonventionens skyddas även i regeringsformen och genom annan lagstiftning. I skollagen finns exempelvis skolans demokratiuppdrag och i både läroplanen för förskolan och läroplanen för den obligatoriska skolan tas åtskilligt upp som handlar om rätten till kultur.²³ I bibliotekslagen finns kravet att folkbiblioteken särskilt ska uppmärksamma barn och ungdomar, främja deras språkutveckling och stimulera till läsning.

19. Genom de allmänna kommentarerna ger barnrättskommittén vägledning i hur olika artiklar och teman i barnkonventionen ska tolkas. Se www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/allmanna-kommentarer

20. Se exempelvis Ponert och Sonander (red.) 2019, Karlsson Häikiö, Sundhall och Asplund-Carlsson (red.) 2020, Aspán 2020, David 2006.

21. UNICEF Sverige 2009.

22. FN:s kommitté för barnets rättigheter 2013.

23. SFS 2010:800.

Statliga myndigheter, regioner och kommuner ska samverka för barnets bästa i kulturverksamhet

Barnkonventionens barnsyn innebär att barn både ses som kompetenta och autonoma individer som har rätt att vara delaktiga och ha inflytande i samhället, och att barn har rättigheter som ofta kränks och som vuxenvärlden har ett ansvar för att skydda. I Strategi för att stärka barnets rättigheter framhåller regeringen att kommun, region och statliga myndigheter tillsammans har ett ansvar för att tillämpa barnkonventionen. Respektive nivåns ansvarsområde beskrivs i strategin som:

Kommuner och regioner – har ansvar för de flesta av verksamheterna som rör barns levnadsvillkor och säkerställande av barnets rättigheter. Kommunala och regionala verksamheter är i närmast kontakt med både barn, vårdnadshavare och andra vuxna i barns närhet. Ansvar för barnets rättigheter gäller även för de aktörer som kommunen delegerat ansvar till, exempelvis enskilda huvudmän (friskolor).

Statliga myndigheter – som arbetar med frågor och verksamheter som rör barn har i sin tur ett ansvar att skapa förutsättningar för samverkan och samordning med utgångspunkt i barnets rättigheter. Samverkan och samordning ska ske inom den egna myndigheten, i förhållande till andra myndigheter och i förhållande till kommuner och regioner. Staten har även ett särskilt ansvar att göra rättigheterna kända bland barn och vuxna och sprida hur man arbetar för att stärka barnets rättigheter (artikel 42 och 44).²⁴

Enligt barnkonventionens artikel 3 ska barnets bästa särskilt uppmärksammas vid alla åtgärder som rör barn. Det innebär att hänsyn ska tas till alla samlade rättigheter som barn har enligt konventionen, och till barns behov och intressen. Inför ett beslut eller en åtgärd ska därför ansvarig beslutsfattare överväga om beslutet eller åtgärden berör barn och i så fall på vilket sätt. För att arbeta utifrån principen om barnets bästa behöver anställda i offentlig sektor ha kunskap om barnrätt och barns och ungas intressen och behov. Enligt Strategi för att stärka barnets rättigheter ansvarar arbetsgivare på statlig och kommunal nivå för att berörda yrkesgrupper erbjuds en fortlöpande och lämplig kompetensutveckling. Strategin pekar på att erfarenhetsutbyte och samverkan mellan statlig och kommunal nivå är ett sätt att främja kompetensutveckling.²⁵

Barn har rätt till konstnärlig frihet, information och yttrandefrihet

Barns rätt till konst och kultur är nära kopplad till barns rätt till konstnärlig frihet och barns rätt till yttrandefrihet. Rätten till ett fritt konstnärligt skapande för alla medborgare är grundlagsskyddad genom yttrandefrihetsgrundlagen.²⁶ Vikten av konstnärlig frihet återspeglas även i det kulturpolitiska målet: Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. I svensk kulturpolitik har det funnits en tradition av att tolka det kulturpolitiska målet om konstnärlig frihet som att det endast berör professionella konstnärer.²⁷ Att vara professionell konst- eller kulturutövare har generellt ansetts kräva att man är vuxen, det vill säga över 18 år. Enligt barnkonventionen, liksom annan lagstiftning, ska rätten till konstnärlig frihet dock även inkludera barn och unga som ägnar sig åt konst och kultur.

24. Socialdepartementet 2011, sidan: 7.

25. Socialdepartementet 2011.

26. SFS 1991:1469 1 §.

27. Se exempelvis Prop. 2009/10:3.

Artikel 13 i barnkonventionen handlar om barnets rätt till yttrandefrihet. Artikeln innebär "frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer".²⁸ Enligt barnkonventionens artikel 17 har barn även rätt till information, och staten är ansvarig för att tillgodose barns rätt till information, bland annat genom att uppmuntra produktion och spridning av barnböcker. Just relationen mellan yttrandefrihet och information är central utifrån ett barnrättsperspektiv. Barnkonventionen förtydligar att såväl vuxna i barns närhet som staten har ett ansvar för att informera barn om deras rättigheter och skapa förutsättningar för att de realiserar.

Barn har rätt att *till fullo* delta i konst- och kulturlivet

I allmän kommentar nummer 17, som utgör ett tolkningsstöd till artikel 31, beskriver barnrättskommittén vad "till fullo delta..." innebär. Att till fullo delta innefattar rätten att ta del av, delta i och bidra till kulturlivet. Att ta del av kultur kräver att barn ges tillfälle att uppleva kulturellt och konstnärligt liv av hög kvalitet samt att lära sig om ett brett spektrum av olika uttrycksformer. Att delta i kulturlivet kräver att barn, individuellt eller i grupp, garanteras konkreta tillfällen att uttrycka sig fritt, kommunicera, agera och ägna sig åt kreativa aktiviteter i syfte att utveckla sina personligheter. Att bidra till kulturlivet omfattar rätten att bidra till olika uttryck inom kulturen och konsten för att därigenom främja utvecklingen och förvandlingen av det samhälle barn tillhör.²⁹

Gränserna mellan att till fullo ta del av, delta i och bidra till kultur och konst ser olika ut inom olika konstformer. Förutsättningarna för att ta del av, delta i och bidra till ser även olika ut för olika grupper av barn och unga. Barnets funktionalitet, socioekonomi, familjesituation eller geografisk närhet påverkar. Dessutom är det viktigt att synliggöra och belysa hur barns tillgång till information och avsaknaden av diskriminering inom en verksamhet påverkar barns möjlighet att ta del av, delta i och bidra till kultur och konst. Enligt artikel 2 i barnkonventionen har staten ett särskilt ansvar för att utsatta barns rättigheter tillgodoses. För barn som tillhör ursprungsbefolkning och minoritetsgrupper betonar artikel 30 att dessa barn ska ha rätt till ett eget kulturliv. Det innebär att staten har ett särskilt ansvar för att möjliggöra tillgången till kultur för dessa barn och unga.

Barn har rätt att *fritt delta* i konst- och kulturlivet

Barn har rätt att fritt delta i konst- och kulturlivet. Att "fritt" delta ska inte ses som motsatsen till ett obligatorium att delta. Begreppet "fritt" är vanligt i konventionstexter och relaterar till yttrandefrihet³⁰ att inte kontrolleras eller styrs i vad man tycker om konst och kultur eller hur man agerar i mötet med konst eller kultur. Att delta "fritt" innebär att ha rätt till sin egen upplevelse och tolkning.

I en svensk kontext är denna tolkning central eftersom barns rätt till kultur i dagsläget till stor del realiserar genom elevers möte med kultur i den obligatoriska grundskolan. Begreppet "fritt" är centralt både för kultur i skolan och på fritiden. Det säger något om hur deltagandet går till, oavsett var det sker: i skolan, på fritiden, på en fysisk plats eller digitalt. Rent konkret kan det innebära att barn inte blir tillsagda vad de ska tycka om en bok eller ett framträdande, att barn får prata på biblioteket eller under en teaterföreställning, eller att barn får möjlighet att skapa den konst eller ägna sig åt de konstuttryck de själva vill.

Att alla har rätt att fritt delta ställer även krav på att ingen diskrimineras, mobbas eller kränks i samband med kultur och konstaktiviteter. Det innebär även att kulturverksamhet behöver anpassas för

28. UNICEF Sverige 2009.

29. FN:s kommitté för barnets rättigheter 2013.

30. David 2006.

barn med funktionsnedsättningar som kan ha behov av stödinsatser för att ett fritt deltagande ska bli möjligt.

Vuxna har enligt barnkonventionen en skyldighet för att barns rättigheter realiseras, och det ansvaret kan inte läggas över på barn och unga själva. Vuxenvärlden behöver dock agera med en medvetenhet om maktbalansen som det innebär att vuxna kontrollerar resurser och sätter agendan för det mesta i samhället. Forskare om barn- och ungas kultur uppmärksammar exempelvis betydelsen av att barnkultur traditionellt syftat till barnuppfostran, medan ungdomskultur utvecklas i protest mot vuxenvärlden.³¹ Kulturpolitik behöver aktivt förhålla sig till att den historien till stor del präglar kulturområdet även idag. För utvecklingen av kultur med, för och av barn är centrala utgångspunkter till exempel att vuxenvärlden behöver vara öppen för att unga ständigt skapar nya kulturyttringar och omformulerar gamla. Barn och unga rör sig även mellan olika kulturella aktiviteter, både på fysiska och digitala arenor, på andra sätt än vuxna traditionellt är vana vid.³² Det innebär särskilda utmaningar när kulturpolitik resurssätts, planeras och följs upp.

I kulturverksamhet realiseras barns rättigheter

En ytterligare aspekt av barns rätt till konst och kultur som framgår i flera av kommentarerna och förarbetena till barnkonventionen är att platser för konst och kultur är platser där barns andra rättigheter realiseras. Genom mötet med konsten ges barn och unga möjlighet att utforska sin identitet, artikel 8, och skapa sig ett privatliv, artikel 13. Platser för kultur, exempelvis bibliotek, är även platser dit många barn vänder sig för att söka skydd och en trygg miljö. Kultur och konst beskrivs även som viktiga för barns och ungas fysiska och psykiska hälsa, artikel 24. Detta innebär att de fysiska och digitala arenor där kultur och konst händer bör ses som viktiga pusselbitar i arbetet med att realisera alla rättigheter i barnkonventionen.

31. Jansson 2020.

32. Sparrman 2019.

Xx Yy Zz Ää Öö

LÄT
STÄ
FM
Författarbesök
EM
Matteprov

VÄLK

4. Förutsättningar för att tillämpa barnkonventionen på Kulturrådet

Barnombudsmannen har ringat in tre områden som utgör förutsättningar för att tillämpa ett barnrättstrategiskt arbete i en myndighet: kunskap om barnets rättigheter, kunskap om barns levnadsvillkor inom verksamhetsområdet samt integrering av barnrättsperspektiv i styrning och organisation.³³ BiP-uppdraget har kartlagt dessa områden i Kulturrådets verksamhet för att skapa en nulägesbild över hur barnkonventionen tillämpas idag. Kartläggningen resulterade i tre fördjupande analyser som presenteras i detta kapitel:

1. Barnrättsperspektiv i styrningen av Kulturrådet.
2. Kunskap och kompetensutveckling om barns och ungas konst och kultur.
3. Barnrättsperspektiv i Kulturrådets organisation och arbetssätt.

Kapitlet bygger på en genomgång av externa och interna styrdokument, tidigare uppföljningar samt intervjuer och workshoppar med medarbetare och enhetschefer på Kulturrådet.

4.1 Barnrättsperspektiv i styrningen av Kulturrådet

Kulturrådets uppdrag är att bidra till att förverkliga den nationella kulturpolitiken som regering och riksdag har beslutat om. Under arbetet med BiP-uppdraget har vi gjort en översiktlig genomgång av styrningen av Kulturrådet för att kartlägga i vilken utsträckning styrningen ger stöd för att arbeta med barnkonventionen. Kartläggningen har avgränsats till de kulturpolitiska målen, Kulturrådets instruktion, bidragsförordningar och regleringsbrev.

Kulturrådet styrs även genom lagar, exempelvis barnkonventionen, och regeringens strategier, handlingsplaner och mål för rättighetsfrågor och andra tvärfrågor, exempelvis Strategi för att stärka barnets rättigheter, se kapitel 3.

De kulturpolitiska målen: Barn och ungas rätt till kultur ska särskilt uppmärksammas

Kulturrådets uppdrag och verksamhet utgår från de kulturpolitiska målen som beslutades av riksdagen 2009. Förutom att målen styr den statliga kulturpolitiken ska de vägleda kulturpolitiken i kommuner och regioner. Barn och unga har länge varit prioriterade som målgrupp inom svensk kulturpolitik. Prioriteringen stärktes ytterligare i och med de nya kulturpolitiska målen 2009, då en enhälligt riksdag beslutade att barns och ungas rätt till kultur särskilt ska uppmärksammas för att uppnå de kulturpolitiska målen.³⁴

33. Se <https://barnrattsresan.barnombudsmannen.se>

34. Prop. 2009/10:3.

De kulturpolitiska målen

- Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund.
- Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.
- Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.

För att uppnå målen har riksdagen även beslutat att kulturpolitiken ska:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

Kulturrådets instruktion

Enligt förordning (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd har myndigheten "till uppgift att, med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen, verka för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag och genom andra främjande åtgärder". I Kulturrådets instruktion står det att "myndigheten ska integrera ett barn- och ungdomsperspektiv i sin verksamhet". Integrering är en vanligt använd strategi för att främja en utveckling där tvärfrågor inte behandlas som ett separat område i en organisation, utan genomsyrar hela verksamheten.³⁵

Kulturrådets förordningar

Kulturrådets bidragsförordningar är beslutade av regeringen och anger syftet med bidragen och vilka som kan söka bidragen. Förordningarna skiljer sig något åt i detaljeringsgrad. Av tolv förordningar har fyra skrivningar om barn och unga eller barns rättigheter (inte inräknat instruktionen eller förordningarna om krisstöd).³⁶ En förordning, statsbidrag till kommuner som bedriver kulturskoleverksamhet, anger att bidrag och annan främjande verksamhet kan användas för att nå nya målgrupper av barn och unga. Ingen förordning har skrivningar om barnets bästa. En förordning, statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan, har en skrivning om delaktighet. Ytterligare två förordningar har skrivningar som på olika sätt beskriver ett syfte att främja barns och ungas tillgång till och intresse för kultur.³⁷

Under coronapandemin har Kulturrådet (till och med mars 2022) delat ut kris- och återstartsstöd i sju omgångar. De första förordningarna som reglerade krisstödet hade ingen skrivning om barn och unga, men det fanns en skrivning om att "särskild drabbade målgrupper" skulle prioriteras. Hösten 2021 tillkom en skrivning i förordningen om att "i bedömning se till att statsbidraget i sin helhet (samtliga beviljade ansökningar sammantaget) särskilt uppmärksammar barns och ungas rätt till kultur".³⁸

35. Alnebratt och Rönnblom 2016.

36. Enligt BiP-uppdragets genomgång.

37. SFS 2019:470, SFS 2018:66, SFS1996:1598, SFS 2007:1436.

38. SFS 2012:517.

Kulturrådets regleringsbrev

Kulturrådet har enligt regleringsbrevet för 2021 inte ett särskilt återrapporteringskrav om kultur för barn och unga. Det finns dock återrapporteringskrav om hur verksamheten har bidragit till att kulturen ska komma fler till del i hela landet samt hur Kulturrådet bidragit till Agenda 2030. I regleringsbrevet för 2021 fick Kulturrådet fyra uppdrag som specifikt berörde barn och unga: att utveckla bidraget Skapande skola, Läsfrämjandelyft för folkbibliotek, Barnrätt i praktiken samt att utvidga Bokstart. Ett nytt statsbidrag infördes även på Kulturskolecentrum för aktörer som erbjuder undervisning med nationell spetskompetens för barn och unga.³⁹

4.2 Kunskap och kompetensutveckling om barns och ungas konst och kultur

För att arbeta barnrättstrategiskt krävs god kännedom om innehållet i barnkonventionen och en medvetenhet om förutsättningar för olika barns och ungas deltagande i kulturlivet. Denna kunskap kan sedan användas för att förstå vilka konsekvenser olika beslut som tas på Kulturrådet får för barn och unga i kulturverksamhet på nationell, regional och lokal nivå. En central del av BiP-uppdraget har varit att kartlägga vilken kunskap som finns på Kulturrådet och hur vi löpande tar del av kunskap om barns och ungas kultur. Mot den bakgrunden har vi analyserat behovet av att utveckla nya former för kunskapsdelning och kompetensutveckling.

På Kulturrådet

Kartläggningen visar att det finns en mycket hög kunskap på Kulturrådet om kultur och konst för, med och av barn och unga. Det finns även inom myndigheten en hög kunskap om förutsättningar för kulturverksamheter som arbetar med och för målgruppen barn och unga. Kompetensen är en förutsättning för att genomföra en stor del av Kulturrådets uppdrag. Medarbetare och chefer har samtidigt efterfrågat kunskap om barnkonventionen och vad ett barnrättsstrategiskt arbete i praktiken innebär på myndigheten. Medarbetarna uttrycker behov av ökad kunskap om vad det innebär att barnkonventionen har blivit lag, vad Kulturrådets ansvar är i relation till regioner och kommuner och hur aktörer som söker stöd från Kulturrådet arbetar med barnkonventionen.

Kultur och kulturyttringar förändras ständigt, och vilken kultur som engagerar, intresserar och skapas av barn och unga skiljer sig åt över tid, inom landet och mellan grupper av barn och unga.⁴⁰ För Kulturrådet är det därför viktigt att vi ständigt uppdaterar vår kunskap om barns och ungas konst och kultur. Det gör vi bland annat genom omvärldsbevakning, genom arbets- och referensgrupper och i direktdialog med företrädare för sökande eller branscher. Vissa uppdrag har även någon form av sakkunniggrupp med företrädare för verksamheter som tar emot bidrag och stöd från Kulturrådet. Exempelvis har Kulturskolecentrum en sakkunniggrupp med representanter från kulturskolan. Inom kultursamverkansmodellen är rundabordssamtal och nätverksträffar viktiga källor för Kulturrådets lärande. Under coronapandemin har Kulturrådet utvecklat nya dialogytor med aktörer inom det fria kulturlivet för att öka kunskapen om hur deras förutsättningar förändrats. Barn och ungas tillgång till konst och kultur har varit ett tema i dessa sammanhang. Omvärldsbevakning sker även genom externa nätverk med andra myndigheter. Kulturrådet deltar i Myndighetsnätverket för barn- och ungdomsfrågor och i ytterligare åtta internationella och nationella nätverk som rör frågor om barns och ungas kultur.

39. Kulturdepartementet 2020.

40. Sparrman (red) 2019.

Ett arbete pågår på Kulturrådet vad gäller att förbättra samordningen av tvärperspektiv, inklusive barn och unga-frågor. Också formerna för systematisk kompetensutveckling för barnrättsfrågor behöver utvecklas. Med dagens organisation för frågorna finns risk att den kunskap som inhämtas inom ramen för bidragsomgångar, dialogsamtal, referensgrupper eller nätverksmöten stannar hos ansvariga handläggare. Det finns till exempel stora fördelar av ett lärandeutbyte mellan de verksamheter som utvecklat insatser mot samma eller liknande målgrupper. Bokstart, Kulturskolecentrum och Kunskapslyftet för folkbibliotek utvecklar alla främjande insatser för professioner som möter barn och unga i kommunal kulturverksamhet.

Kulturrådets medarbetare har tillsammans en unik insyn i förutsättningarna för aktörer som verkar inom området kultur för, med och av barn och unga. Tillsammans har Kulturrådets handläggare dialog med och tar emot ansökningar och redovisningar från majoriteten av professionella utövare som skapar kultur med och för barn och unga i Sverige och med kommunala och regionala kulturverksamheter. Vi bedömer att vi i det fortsatta arbetet med barnrätt i praktiken bör se över möjligheterna att mer strategiskt samla in och kommunicera en helhetsbild av hur förutsättningar ser ut, både internt och externt.

I referens- och arbetsgrupper och ALMA:s jury

I arbetet med bidragsgivning involveras sakkunniga experter inom olika konst- och kulturområden genom Kulturrådets arbets- och referensgrupper. Kulturrådet har fyra arbetsgrupper som beslutar om efterhandsstöd till litteratur, och elva referensgrupper som föreslår vilka ansökningar som ska beviljas medel i bidragen till det fria kulturlivet. Tio av dessa grupper bedömer i dagsläget bidrag där barn och unga ska vara en prioriterad målgrupp eller där barn- och ungdomsperspektivet är en prioriteringsgrund. Utöver referens- och arbetsgrupperna finns ALMA:s jury som beslutar om en årlig pristagare till Astrid Lindgren Memorial Award. ALMA:s jury ska tillsammans besitta en bred kunskap inom området barn- och ungdomslitteratur. Utöver detta står det i ALMA:s förordning att juryn ska ha kompetens om barnets rättigheter.⁴¹ Kulturrådet bedömer att ledamöternas kunskap om barnkonventionen tillför ett stort värde i juryns diskussioner.

Kulturrådets handläggare är ansvariga för att sammankalla och leda arbetet i arbets- och referensgrupper och i ALMA:s jury. Under arbetet med BiP-uppdraget har Kulturrådet diskuterat ett behov av att konkretisera hur olika kunskaper om barn och unga bidrar till gruppernas arbete. Exempelvis hur kunskap utifrån ett barnperspektiv, barnets perspektiv och barnrättsperspektiv bidrar med olika infallsvinklar på beslutsfattande.

Förutsättningarna för arbets- och referensgruppernas arbete är viktiga för att kunna omsätta gruppens samlade kunskap i beslut som innebär barnets bästa. I dagsläget uttrycker flera handläggare att tiden inte räcker till för att arbeta strategiskt med rättighetsperspektiven i en bidragsomgång.

4.3 Barnrättsperspektiv i Kulturrådets organisation och befintliga arbetssätt

Det förra avsnittet beskrev hur Kulturrådets uppdrag att arbeta med barn- och ungdomsperspektiv formuleras från regeringen och vilka kunskapsmässiga förutsättningar som Kulturrådet besitter idag. Detta avsnitt beskriver närmare hur dessa uppdrag omsatts internt i organisering och arbets-

41. Tillsammans ska juryn ha en bred kompetens inom områdena internationell barn- och ungdomslitteratur, läsfrämjande insatser samt barns rättigheter", SFS 2002:1091.

sätt på myndigheten. Kulturrådet har en bred verksamhet och avsnittet fokuserar på några av de områden som vi bedömer som viktigast utifrån ett barnrättsperspektiv.

Kulturrådets organisation och uppdrag

Kulturrådet bedömer att prioriteringen av barn och unga som en särskilt uppmärksammas målgrupp i 2009 års kulturpolitiska mål har påverkat utvecklingen av kulturpolitiken, och även styrningen av Kulturrådet. Tidigare har Kulturrådets uppdrag i hög utsträckning varit konststartsspecifika och riktats till det professionella kulturlivet (med undantag av flera av de läsfrämjande uppdragen).⁴²

Under det senaste decenniet har Kulturrådet emellertid fått allt fler konststartsovergripande uppdrag som berör barn och unga och som kan sökas av kulturverksamheter i kommuner och regioner. Bidragen är främst riktade till utvecklingsarbete eller projekt, inte löpande verksamhet. En gemensam nämnare för dessa bidrag är att de på olika sätt syftar till att främja barns och ungas deltagande i kulturlivet. Detta inkluderar exempelvis uppdrag som Skapande skola, Kulturskolecentrum, Stärkta bibliotek, Bokstart, Inköpsstöd till skol- och folkbibliotek, Kunskapslyftet för folkbibliotek och de nu avslutade uppdragen Kreativa platser och läsfrämjande verksamhet i samarbete med Riksidrottsförbundet (se kapitel 2 för en beskrivning av uppdragen). Flera av dessa uppdrag regleras av förordningar som på olika sätt framhåller barns rättigheter och barns rätt till kultur.

Den här utvecklingen inom kulturpolitiken kan på flera sätt sägas vara förenlig med barnkonventionen och barns rätt till konst och kultur. Bidragen innebär att Kulturrådet kan främja utvecklingen av en infrastruktur för barn och ungas konst och kultur på lokal och regional nivå. Bidragens utformning innebär även i flera fall att barns och ungas delaktighet främjas, vilket kan förväntas stärka möjligheten för barns och ungas inflytande i kulturverksamhet (läs mer om detta i kapitel 5).

Denna typ av uppdrag ställer nya krav på Kulturrådets verksamhet. Ett exempel är att Kulturrådets organisation och enhetsstruktur varit (och till stor del fortfarande är) konststartspecifik. Det innebär att den nya typen av uppdrag, som riktar sig till regional och lokal nivå och som är konststartsovergripande, inte har en tydlig hemvist i organisationen. Denna utveckling har skapat ett större behov av att utveckla enhetsövergripande samarbeten, till exempel för erfarenhetsutbyte. Kulturrådet är mitt uppe i ett utvecklingsarbete som syftar till att möta dessa behov och utmaningar. Vi bedömer att utvecklingen av organisationen på sikt kommer att förbättra förutsättningarna för att arbeta med barnrätt i praktiken.

Integrering av ett barn- och ungdomsperspektiv i verksamheten

Under 2013–2020 utgick Kulturrådets arbete med att integrera ett barn- och ungdomsperspektiv i verksamheten från "Strategi för Kulturrådets arbete med kultur för barn och unga". En intern uppföljning av strategin (2017) visade att flera insatser och aktiviteter hade genomförts, men att det hade saknats ett övergripande strategiskt arbetssätt. En av utmaningarna med integrering som metod är att konkretisera *vad* som ska integreras *var*.⁴³ Callerstig och Lindholm (2017) skriver om integrering av jämställdhetsperspektivet att de flesta som ska verkställa integrering av jämställdhet i en organisation hamnar i en initial diskussion om vilket problem som ska lösas (vad ojämställdhet är) samt vad lösningen ska vara (vad jämställdhet är). Forskarna menar att ett problem med integreringsprocessen är att denna diskussion ofta inte får det strategiska utrymme och den tid som krävs, samt att ansvaret hamnar på enskilda medarbetare snarare än på ledningsnivå.⁴⁴ Precis som jämställdhet

42. Inom ramen för de läsfrämjande uppdragen har barn och ungas läsning prioriterats under lång tid.

43. Se exempelvis Candell 2017.

44. Callerstig och Lindholm 2011.

och ojämsstäldhet behöver tolkas innan de integreras, behöver det finnas en samsyn om vad barn- och ungdomsperspektivet innebär för att kunna integrera det i en organisation.

Arbetet med BiP-uppdraget har visat att "barn- och ungdomsperspektivet" har tolkats på olika sätt inom Kulturrådet. Det är inte nödvändigtvis negativt, i en mångfacetterad verksamhet som Kulturrådet kan det behöva finnas olika tolkningar av "barn- och ungdomsperspektivet" för att definitionen ska stämma överens med behov och förutsättningar inom olika konstområden och verksamheter. Men, för att möjliggöra samordning och en gemensam målbild behöver det finnas en strategi bakom eventuellt olika tolkningar och hur de förhåller sig till varandra. Lärdomar från integreringsforskningen förtydligar även vikten av att tolkningarna har beslutats om på ledningsnivå och att det finns en samsyn om dem i organisationen.

I följande avsnitt ges exempel på vad integreringen av ett barn- och ungdomsperspektivet betyder på Kulturrådet idag.

Barn- och ungdomsperspektivet i Kulturrådets bidrag till det fria kulturlivet och litteraturområdet

En utbredd tolkning av barn- och ungdomsperspektivet inom bidragsgivning är att barn ska vara en prioriterad målgrupp.⁴⁵ Det innebär att en viss andel av de ansökningar som beviljas ska genomföras för eller med målgruppen barn och unga. Det finns emellertid inte inom något bidrag någon bestämd procentsats av bidragssumman som ska gå till verksamhet för barn och unga.

Andra tolkningar av barn- och ungdomsperspektivet som förekommer i bidragsgivning till det fria kulturlivet och på litteraturområdet har utvecklats inom ramen för olika konstformer. Tolkningarna kan förstås mot bakgrund av barnkulturens utveckling och hur förståelsen för barn och unga som kulturkonsumenter i relation till vuxna vuxit fram. Inom olika konst- och kulturområden i Sverige finns det olika erfarenhet av att arbeta med barn och unga som publik och deltagare i kulturlivet. Kulturrådets och referens- och arbetsgruppernas arbete påverkas och präglas av denna verklighet, vilket till exempel innebär att ett "barn- och ungdomsperspektiv" kan få olika betydelse inom olika konstformer.

Flera av de tolkningar av barn- och ungdomsperspektivet som används i bidragsgivning berör kvalitetsbegreppet. Ett exempel är att referensgrupper på scenkonstområdet särskilt beaktar att föreställningar där barn och unga är publik ska hålla lika hög konstnärlig kvalitet som föreställningar för vuxna, och att barn ska få ta del av lika kostsamma produktioner som vuxna. Inom både scenkonst och musikområdet råder synen att hög kvalitet inte enbart handlar om den konstnärliga slutprodukten utan processen när ett verk eller en föreställning produceras. Det kan till exempel handla om kulturpedagogers, skådespelares eller musikers förmåga att interagera med barn i framtagandet eller genomförandet av en produktion. Inom området barn och ungdomslitteratur bedöms kvalitet utifrån åtta utgångspunkter, bland annat verkets förmåga att väcka nyfikenhet och att engagera och beröra genom fördjupad gestaltning.⁴⁶

45. Vid bedömning av ansökningar om bidrag till det fria kulturlivet ska konstnärlig kvalitet, omfattning av verksamheten samt att verksamheten är ekonomiskt hållbar bedömas. Utöver det ska den totala bidragsgivningen präglas av ett antal faktorer, inklusive ett barn- och ungdomsperspektiv. Varje ansökan måste inte omfatta alla perspektiv, men den sammanlagda fördelningen av bidrag under året ska kännetecknas av perspektiven. Av totalt cirka 28 bidrag till det fria kulturlivet ska 26 bidrag präglas av barn- och ungdomsperspektivet.

46. Se www.kulturradet.se/globalassets/start/om-oss/sa-arbetar-kulturradet/sa-styrs-vi/riktlinjer/riktlinjer-dokument/bilaga-1-riktlinjer-litteratur-ver-3.pdf

Kulturrådet bedömer att dessa tolkningar av barn- och ungdomsperspektivet följer en tydlig logik utifrån Kulturrådets uppdrag och de kulturpolitiska målen. Det saknas dock tydliga beskrivningar av hur tolkningarna tagits fram och beslutats. Det saknas också en samsyn om tolkningarna internt på Kulturrådet (bedömningen av kvalitet i barn- och ungdomslitteratur är ett intressant undantag). Detta bidrar till att det är svårt att skapa en översikt över vad barn- och ungdomsperspektivet innebär i bidragsgivning och till viss del att följa upp resultatet av integreringsarbetet. Det innebär även att ett stort ansvar för tolkningen av barn- och ungdomsperspektivet hamnar på enskilda handläggare eller på referens- och arbetsgrupper, snarare än att det finns en sammanhållen styrning och ett ledningsbeslut bakom tolkningarna.

Det finns flera uppdrag och bidrag som berör verksamhet för barn och unga i det fria kulturlivet där andelen stöd som gått till barn och unga inte går att följa upp i dagsläget. Under 2021 har Kulturrådet arbetat med att utveckla de blanketter som används för att ansöka om och redovisa bidrag. Inom ramen för det arbetet har frågor som rör barn och unga särskilt utvecklats för att förbättra möjligheter till uppföljning. Vi bedömer att arbetet med att förbättra uppföljning av bidrag fortsatt bör vara ett prioriterat område. En viktig del av ett barnrättsstrategiskt arbete är att kunna beskriva hur Kulturrådet bidrar till att möjliggöra barns och ungas rätt till kultur. Att kunna visa hur stor andel av Kulturrådets bidrag som går till verksamhet för och med barn och unga är avgörande för att kunna besvara den frågeställningen.

Barn- och ungdomsperspektivet i Kulturrådets bidrag och uppdrag mot kommunal kulturverksamhet och skola

Flera av Kulturrådets uppdrag som riktar sig till kommunal kulturverksamhet genomsyras av ett barn- och ungdomsperspektiv. De syftar till att öka kulturutbudet för barn och unga, främja samverkan mellan aktörer runt barn eller stötta metodutveckling i verksamhet för barn och unga. Dessa uppdrag innebär helt andra förutsättningar för Kulturrådet att utveckla barnrättsstrategiska arbetsätt än de uppdrag som främst genomförs genom bidragsgivning.

Två exempel på uppdrag som utmärker sig ur ett barnrättsperspektiv är Kulturskolecentrum och Bokstart. I dessa uppdrag finns både direkta bidrag och budget för att bedriva främjande verksamhet. Detta skapar förutsättningar för att föra tätare dialog med de kulturverksamheter som är mottagare av bidragen och att löpande anpassa bidrag och främjande åtgärder utifrån deras behov. Kulturskolecentrum samlar till exempel in och sammanställer och sprider statistik för musik- och kulturskolor. I en statistikdatabas på Kulturrådets webbplats kan musik- och kulturskolor följa upp sin utveckling över tid och jämföra sig med andra musik- och kulturskolor i landet.⁴⁷

Även Skapande skolas grunduppdrag genomsyras av ett barn- och ungdomsperspektiv. Det syftar till att göra alla barns tillgång till professionell konst och kultur möjlig, och att de ska kunna utveckla det egna skapandet. Kulturrådet har dock inget främjande uppdrag kopplat till Skapande skola, vilket ger små förutsättningar att främja samverkan och lärandeutbyte mellan skolan och kulturaktörer. Det nya bidraget Stärkt kultur i skolan (se kapitel 2) ger viss möjlighet att genom bidragsgivning stötta verksamhetens eget arbete med att bygga mer långsiktiga samverkansrelationer och genomföra lärandeutbyten.

Barn- och ungdomsperspektivet i Kultursamverkansmodellen

Inom ramen för kultursamverkansmodellen har Kulturrådet möjlighet att följa och stötta regional kulturverksamhet genom samordning och lärandeutbyte. Det innebär exempelvis att Kulturrådet

47. Se www.kulturradet.se/kulturskolecentrum/statistik

följer hur regionerna arbetar med att särskilt uppmärksamma barns rätt till kultur. Kulturrådets bild är att alla regioner prioriterar ett barn- och ungdomsperspektiv i arbetet med regionala kulturplaner, och att de återkommande lyfter utmaningar inom området för diskussion med Kulturrådet. Samtidigt ser vi att regionerna har många rättighetsperspektiv att hantera, och att det finns behov av stöd för att utveckla arbetssätt som gör det möjligt att samordna exempelvis rättigheter för barn och unga, nationella minoriteter och personer med funktionsnedsättning inom kulturområdet.

I utvecklingsbidraget till regional kulturverksamhet ska den totala bidragsgivningen präglas av ett barn- och ungdomsperspektiv, vilket tolkas som att barn och unga är en prioriterad målgrupp. Kulturrådet bedömer dock att allt fler projekt inte enbart arbetar med barn och unga som målgrupp, utan att projekt medvetet förhåller sig till barnkonventionen och att projektverksamhet på regional nivå i högre grad numera handlar om att öka barns och ungas möjlighet till inflytande och påverkan.

I kapitel 5 beskriver vi närmare vilka behov av stöd och samordning som regioner efterfrågar för att arbeta barnrättsstrategiskt. Precis som för bidragen till kommunal verksamhet förutsätter genomförandet av kultursamverkansmodellen en lyhördhet för de behov och utmaningar som regionerna identifierar. Kulturrådet bedömer att det inom ramen för kultursamverkansmodellen finns stora möjligheter att främja en utökad samverkan och samordning om barnets rättigheter i kulturverksamhet.

Barns och ungas delaktighet i Kulturrådets verksamhet

Enligt barnkonventionens artikel 12 ska staten ge barn och unga möjlighet att bilda sina egna åsikter och uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem. Staten har sedan ett ansvar att beakta barnets åsikter i beslutsfattande. Under arbetet med BiP-uppdraget har vi analyserat möjligheterna att stärka tillämpningen av artikel 12 i vårt verksamhetsområde.

Som beskrivs närmare i kapitel 2 har Kulturrådet endast ett uppdrag där barn och unga är primär målgrupp; barn- och ungdomsbokkatalogen. I övriga uppdrag är barn och unga indirekt målgrupp och Kulturrådets insatser riktar sig till kulturaktörer och kulturverksamhet som i sin tur vänder sig till barn och unga. Dessa aktörer och verksamheter har i sin tur uppdrag eller verkar på eget initiativ för att möjliggöra barns och ungas delaktighet och inflytande. Utifrån dessa förutsättningar bedömer vi att Kulturrådets främsta roll i relation till artikel 12 bör vara att stötta dessa kulturaktörer och kulturverksamheter i deras arbete med barn och ungas delaktighet och inflytande. Det kan till exempel innebära att vi sprider lärande exempel eller finansierar samverkansprojekt och metodutveckling genom bidrag.

Kulturrådet har även identifierat två områden där vi som myndighet direkt kan påverka barn och ungas förutsättningar för delaktighet och inflytande. Dessa områden beskrivs nedan.

Kulturrådets samråd och dialog med intresseorganisationer och kultursektorn
Kulturrådet genomför inom ramen för sina uppdrag en rad samråd, dialoger, nätverksträffar etcetera med intresseorganisationer i civilsamhället och aktörer inom kultursektorn. Dessa kontaktytor ökar vår kunskap om förutsättningar och utmaningar inom vårt verksamhetsområde och bidrar till att vi kan anpassa våra arbetssätt utifrån de behov som finns i kultursektorn. Idag deltar ungdomar eller organisationer som verkar för barns och ungas rättigheter i mycket liten utsträckning i dessa samråd och dialoger. Under arbetet med BiP-uppdraget har Kulturrådet påbörjat en kartläggning av hur vi kan skapa fler kontaktytor med barn och unga och organisationer som verkar för barn och ungas rättigheter.

Ett exempel på ett pågående utvecklingsarbetet är att Kulturrådet i samarbete med andra kulturmyndigheter undersöker möjligheten att genomföra separata samråd med nationella minoriteters

ungdomsorganisationer. Syftet med att bjuda in ungdomsorganisationerna separat är att främja diskussionen kring frågor som är viktiga för dem, i relation till vuxenorganisationernas intressen.

Utöver samråd finns det enstaka exempel där Kulturrådet inhämtar kunskap och erfarenheter från ungdomar eller från organisationer som verkar för barns och ungas rättigheter. Kulturskolecentrum har exempelvis arrangerat dialogmöten med Riksförbundet Unga Musikanter, i samband med uppstarten av centrumet och inför uppstarten av det nya bidraget till aktörer som bedriver undervisning med nationell spetskompetens.

Synliggöra barns perspektiv på kulturområdet

Under arbetet med BiP-uppdraget har Kulturrådet även uppmärksammat att vi kan stärka barns och ungas möjligheter att påverka kulturområdet genom att lyfta fram barns och ungas röster i våra kanaler. Kulturskolecentrum har till exempel inkluderat ungdomsrepresentanter som experter i paneler på konferenser och webinarier. ALMA har lyft fram ungas röster i samband med prisutdelningen för Astrid Lindgren Memorial Award. Som beskrivs närmare i kapitel 5 efterfrågar kommuner och regioner mer kunskapsdelning om barns och ungas perspektiv på kulturområdet. Vi bedömer att Kulturrådet har möjlighet att bidra till att möta det behovet genom att mer systematiskt inkludera barn och unga i våra egna externa aktiviteter.

4.4 Sammanfattande slutsats: Förutsättningar för att tillämpa barnkonventionen på Kulturrådet

Kulturrådet har ett mycket tydligt uppdrag att bidra till barns och ungas rätt till konst och kultur, både genom de kulturpolitiska målen, myndighetens instruktion och förordningar och framför allt genom barnkonventionen som lag. Utmaningen när uppdraget omsätts till *barnrätt i praktiken* är att konkretisera vad barns rätt till konst och kultur innebär, hur barns rättigheter påverkas av Kulturrådets olika uppdrag och vad Kulturrådets roll bör vara i relation till andra delar av offentlig verksamhet.

BiP-uppdraget har synliggjort att delar av ett barnrättstrategiskt arbete finns på Kulturrådet, men att det saknas en tydlig samordning av verksamheten. I Kulturrådets fortsatta utvecklingsarbete prioriterar vi att hitta en struktur för att samordna och strukturera arbetet med rättighetsfrågor, bland annat barnrätt. Ett sådant utvecklingsarbete kan förväntas leda till större möjligheter för erfarenhetsutbyte mellan uppdrag. En tydligare struktur och gemensam målbild underlättar även uppföljning av resultat, vilket kan förbättra möjligheten att synliggöra Kulturrådets samlade påverkan på barns och ungas rätt till konst och kultur.

I arbetet med BiP-uppdraget har skillnaden mellan instruktionens skrivning att "integrera ett barn- och ungdomsperspektiv" och den mer barnrättsstrategiska skrivningen "att integrera ett barnrättsperspektiv" diskuterats. Kulturrådet bedömer att en ändring av instruktionen till den senare skrivningen skulle innebära ett förtydligande av att det är just ett barnrättsstrategiskt arbetssätt som ska integreras, vilket överensstämmer med barnkonventionen och regeringens Strategi för att stärka barnets rättigheter.

Att integrera ett barnrättsperspektiv snarare än ett barn- och ungdomsperspektiv konkretiserar både syftet och det förväntade resultatet av arbetet. Det innebär även goda möjligheter att dela lärande med andra delar av offentlig verksamhet som utvecklar sitt barnrättstrategiska arbete. Den analysram som används för att genomföra BiP-uppdraget (se bilaga) kan utgöra en utgångspunkt för att tolka vad ett barnrättsperspektiv innebär för Kulturrådet.

I Kulturrådets fortsatta arbete med Barnrätt i praktiken bedömer vi att det finns goda möjligheter att lära av de arbetssätt som utvecklats inom ramen för enskilda uppdrag med tydliga barnrätts-

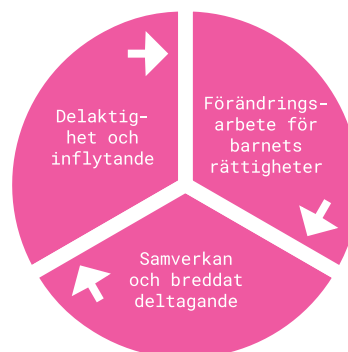
perspektiv, exempelvis Kulturskolecentrum och Bokstart. I dessa uppdrag finns förutsättningar för ett verksamhetsnära arbetssätt som möjliggör en omvärldsbevakning och metodutveckling som även andra delar av verksamheten kan ha nytta av. Utifrån lärdomar från BiP-uppdraget bedömer vi att Kulturrådet i det fortsatta arbetet med Barnrätt i praktiken även mer strategiskt kan använda metoder som barnkonsekvensanalyser och barnbokslut för utredning och uppföljning.⁴⁸ Den typen av arbetssätt och metoder kan utgöra grunderna i en struktur för ett barnrättstrategiskt arbete, samt bättre synliggöra hur myndighetens arbete påverkar barns och ungas rätt till konst och kultur.

48. En *barnkonsekvensanalys* är en utredning som ligger till grund för beslutsfattande i frågor som rör barn. En barnkonsekvensanalys görs för att beslut och åtgärder ska följa barnkonventionen. Ett *barnbokslut* är en sammanställning av en verksamhets resultat som direkt berör barn och kan innebära att varje enhet i samband med årsrapporteringen gör en särskild utvärdering av hur fattade beslut påverkat barns och ungas villkor i området eller i en verksamhet.

5. Barnkonventionen i kommunal och regional kulturförvaltning och kulturverksamhet

Det här kapitlet ger en inblick i hur och med vilka förutsättningar barnkonventionen tillämpas av kommunala och regionala kulturförvaltningar och kulturverksamheter. Kapitlet syftar till att beskriva några aspekter av hur nationell, regional och lokal nivå tillsammans bidrar till att barns rättigheter tillgodoses inom kulturverksamhet, och vilka utvecklingsmöjligheter som finns. Utifrån intervjuer och dialoger framträdde tre viktiga områden:

1. Ett förändringsarbete pågår runt om i landet för att stärka barns rättigheter.
2. Samverkan är en central del av ett barnrättsstrategiskt arbete och det leder till breddat deltagande.
3. Barn och ungas delaktighet och inflytande är avgörande för att skapa barnrätt i praktiken.

För Kulturrådet utgör den här inblicken ett viktigt kunskapsunderlag i vårt eget utvecklingsarbete. De behov, framgångsfaktorer och utmaningar som kommuner och regioner belyser är en utgångspunkt för vårt fortsatta arbete. Många kommuner, regioner och fria aktörer ligger i framkant när det gäller arbetssätt för att främja barns rätt till konst och kultur. Kulturrådet kan lära mycket av fortsatt och utvecklad samverkan med dessa aktörer. Vi ser även att vi kan bidra till att sprida kunskap, erfarenhet och metoder till de som inte kommit lika långt i att utveckla barnrättsstrategiska arbetssätt.

Kapitlet bygger på intervjuer, dialogsamtal och dokumentstudier av verksamhet i sju regioner och tio kommuner samt intervjuer med centrala aktörer inom kultur- och barnrättsområdet på nationell, regional och lokal nivå. Kapitlet ger inte en heltäckande bild av hur kommuner och regioner arbetar utan erbjuder just en inblick i hur förutsättningarna ser ut. På sidan 22 beskriver vi ansvaret för barnkonventionen på nationell, regional och lokal nivå som det beskrivs i regeringens Strategi för att stärka barnets rättigheter.

5.1 Förändringsarbete för att stärka barnets rättigheter pågår

Det finns stora skillnader i hur utvecklade kommuner och regioners barnrättstrategiska arbete är. Enligt Sveriges kommuner och regioner (SKR) senaste enkätundersökning om lokalt och regionalt beslutsfattande om barnets rättigheter hade 42 procent av kommunerna och 90 procent av regionerna fattat beslut i styrelsen om att arbeta utifrån barnkonventionen. Det var 41 procent av kommunerna och 85 procent av regionerna som hade en funktion eller person med ansvar att samordna arbetet med att genomföra barnkonventionen. Endast 13 procent av kommunerna och 40 procent av regionerna hade avsatt ekonomiska resurser för arbetet.⁴⁹

49. Sveriges Kommuner och Regioner 2019.

Samtidigt är det märkbart inom kulturområdet att ett utvecklingsarbete nu sker i flera kommuner och regioner till följd av att barnkonventionen har blivit lag. I intervjuer beskriver representanter från regional och kommunal kulturförvaltning att utvecklingsarbetet exempelvis innebär att förvaltningar och verksamheter genomför utbildningar, tar fram strategier, genomför delaktighetsprocesser med barn och unga och tillsätter ansvariga funktioner för barnrättsarbetet.

Barnrätt i regional kulturförvaltning

Fler regioner får funktion med ansvar för barns rättigheter

Organiseringen av både kultur och barnrättsfrågor ser olika ut i olika regioner. Endast ett par regionala kulturverksamheter har tidigare haft en egen funktion eller strateg med ansvar för barnrättsfrågor. Under arbetet med BiP-uppdraget har Kulturrådet emellertid uppmärksammat att allt fler regioner rekryterat eller ska rekrytera en barnrättsstrateg inom kulturområdet. En intervjuperson från regional kulturförvaltning berättar:

"Kulturutvecklare för barn och unga finns plötsligt på regional nivå, tidigare fanns det bara två. Vi jobbar med samma utmaningar; vilken kultur möter barn och unga? Hur ser subventionerna ut och hur många olika konstarter får barn i våra kommuner möta?"

Intervjupersonerna framhåller att det faktum att barnkonventionen har blivit lag är en starkt bidragande orsak till att tjänster för barnkulturutvecklare eller barnrättstrateger har inrättats på regional nivå.

Behov av utökad samverkan och stöd om barnkonventionen

Intervjupersoner från regionala kulturförvaltningar beskriver att det är viktigt att ha en politisk ledning som efterfrågar barnkonsekvensanalyser eller uppföljningar av barns rätt till kultur. Under arbetet med BiP-uppdraget har flera aktörer på regional nivå betonat att det skulle stärka dem i deras roll om nationella kulturmyndigheter tydligare lyfte frågan om barns rätt till kultur. Ett antal regioner beskriver att det är avgörande med nationellt stöd för att kunna arbeta strategiskt med rättighetsfrågor, så som barnrätt. Intervjupersonerna framhåller även vikten av att nationella aktörer samverkar för att bidra till att lösa utmaningar som finns på regional och lokal nivå, exempelvis genom samverkan mellan kultur och skola, eller samordning av insatser enligt barnkonventionen, lagen om nationella minoriteter och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Aktörer på regional nivå efterfrågar även mer kunskapsstöd från Kulturrådet och Myndigheten för kulturanalys. Framst efterfrågar de bättre statistikunderlag och kvantitativa och kvalitativa uppföljningar av barns kulturaktiviteter, nätverk för gemensamt lärande om barnrättsperspektiv på kulturverksamhet samt metoder och modeller för att integrera ett barnrättstrategiskt arbete. Behovet av stöd förklaras utifrån att flera regioner inte har resurser i den egna organisationen att utveckla nya arbetssätt och metoder. Det förklaras också utifrån att det finns en mängd goda exempel runt om i landet, men idag inget nationellt nätverk för samverkan och gemensamt lärande om just barnrätt och kulturverksamhet. I Sydsverige finns ett informellt nätverk av kulturutvecklare för barn och unga. Nätverket beskrivs av en intervjuperson som väldigt värdefullt:

"Genom nätverket har jag fått kollegor som arbetar med barnrätt, vi pratar inte bara barnrättsfrågor utan även hur en regional relation till kulturskolorna kan se ut, hur regionala subventioner kan samspela med kommunala medel och hur regioner kan verka för att öka kulturutbudet för alla barn och unga."

Intervjupersoner på både lokal och regional nivå beskriver stora skillnader mellan vilket barnrättstrategiskt stöd regionala kulturförvaltningar kan erbjuda kommuner i länet. Skillnaderna beror till exempel på hur utvecklat regionens barnrättstrategiska arbete är, om det finns regionala nätverk, om det drivs regionala projekt med koppling till barnrättsfrågor och vilka regionala bidrag som finns.

Intervjupersoner på kommunala kulturförvaltningar och kulturskolor önskar sig generellt mer stöd från sin region. Främst efterfrågar de stöd för att hjälpas åt med ansökningar, genomföra utbildningar, samordna kultur i skolan eller främja samverkan och lärande mellan kommuner.

Flera intervjupersoner från kulturskolor nämner att det är en strategi- och samordningsbrist att den kommunala musik- och kulturskolan inte har en regional motsvarighet.⁵⁰ I sju regioner finns det idag en regional kulturskolesamordnare, som i flera fall finansieras av regionala medel och Kulturrådets utvecklingsbidrag till kulturskolor. Intervjupersonerna beskriver att de regionala samordnarna bidrar till ett stärkt läns-gemensamt arbete. Till exempel driver ett av länen med regional samordning ett gemensamt utvecklingsarbete om barnkonventionen, finansierat av Kulturrådet.

Barnrätt i kommunal kulturförvaltning och kulturverksamhet

Stora skillnader i hur barnrättsfrågor organiseras i en kommun

För kulturförvaltningar och kulturverksamhet i kommuner, oavsett kommunens storlek, verkar det ha stor betydelse om kommunen har ett centralt organiserat barnrättsarbete eller inte. Ett centralt organiserat arbete kan innebära att kulturverksamheter, exempelvis en Kulturskola, kan få stöd av en barnrättsstrateg på kommunledningskontoret med att genomföra utbildningar, ta fram strategier eller skapa strukturer för barns och ungas delaktighet. I några kommuner som intervjuats finns exempelvis ett ungdomsråd på kommunledningskontoret. Olika verksamheter i kommunen kan då vända sig till ungdomsrådet när de vill involvera unga i exempelvis ett utvecklingsarbete eller en ombyggnation. En bibliotekarie berättar exempelvis att de använde ungdomsrådet för att analysera svar på en enkätundersökning om biblioteket med barn och unga i skolan. Med hjälp av ungdomsrådet ringade de in fem utvecklingsområden att arbeta vidare med. Bibliotekarien beskriver:

"Vi fick en så stor boost av ungdomarnas input i vårt fortsatta arbete."

Ett centralt organiserat barnrättsarbete kan även vara en nyckel till samverkan mellan olika förvaltningar och verksamheter. En intervjuperson berättar att gemensamma utbildningar och workshoppar om barnrätt i kommunen lett till samverkan mellan daglig verksamhet, fritidsgårdarna och kulturgarantin⁵¹. Samverkan har inneburit att fritidsgårdarna och kulturgarantin fått stöd i att anpassa sin verksamhet till barn med funktionsnedsättnings behov och önskemål. Exemplet ovan genomfördes och finansierades med stöd av Länsstyrelsen.

Kulturens organisatoriska hemvist i kommunerna spelar roll

Kulturpolitik och verksamheter som bibliotek, kulturskola och fritidsgårdar har ofta olika hemvist i den kommunala förvaltningen. Vanligast är att kulturfrågorna hör hemma på en kultur- eller fritidsförvaltning tillsammans med idrott-, friluft- och fritidsfrågor, på en samhällsplaneringsförvaltning tillsammans med stadsplanering eller på en utbildnings- eller bildningsförvaltning. Ibland tillhör kulturskola, bibliotek och fritidsgårdar samma förvaltning, ibland tillhör några verksamheter kulturförvaltningen och några verksamheter delar förvaltning med utbildning och skola. Andra konstellationer förekommer också.

De som intervjuats för denna utredning har erfarenhet av olika placeringar inom kommunalförvaltning, och över lag ser intervjupersonerna både för- och nackdelar med olika organisatoriska hemvister. Generellt upplever intervjupersonerna att förutsättningarna för samverkan om målgruppen barn och unga är bättre när skolan och kulturen hör till samma förvaltning. Samtidigt upplever några

50. Se exempelvis Kulturskolerådet 2022.

51. Kulturgarantin är en insats som finns i flera svenska kommuner och som innebär att skolelever garanteras ett visst antal kulturupplevelser varje läsår.

intervjupersoner att kulturfrågorna får mer utrymme när de inte delar förvaltning med utbildning. Intervjupersoner som företräder kulturskolan framhåller att vilken förvaltning man tillhör kan påverka verksamheten vid besparingskrav. Eftersom kulturskolan inte är lagstadgad upplever intervjupersonerna att verksamheten riskerar att nedprioriteras vid besparingskrav.⁵² Flera intervjupersoner nämner projektfinansiering, från bland annat Kulturrådet eller SKR, som en framgångsfaktor i att utveckla förvaltningsövergripande samverkan på lokal nivå.

Utbildning och kompetensutveckling efterfrågas

Utbildning om barnkonventionen är en viktig grundförutsättning för ett barnrättstrategiskt arbete. En majoritet av intervjupersonerna på kommunal nivå efterfrågar mer kompetensutveckling om barnkonventionen inom sin organisation. Av de som intervjuats för utredningen har nästan alla deltagit på någon form av utbildning som finansierats av en nationell aktör (exempelvis SKR), regional aktör (exempelvis regional biblioteksverksamhet) eller kommunal aktör (exempelvis förvaltning eller kulturskola). Ett mindre antal personer har deltagit på en längre barnrättstrategisk utbildning. Samtliga som intervjuats framhåller att en kortare utbildning måste följas upp eller upprepas för att kunskapen ska kunna omsättas i handling. Flera betonar vikten av att innehållet i en utbildning inte ska vara för generell utan bör beröra just barns rätt till konst och kultur och de förutsättningar som finns i kulturverksamheter. Ett återkommande behov som pekas ut av intervjupersonerna är att både medarbetare, chefer och den politiska ledningen eller nämnden får möjlighet att delta på utbildning och i kompetensutvecklingsinsatser. Om endast en profession eller mindre arbetsgrupp deltar i en utbildning skapar det inte förutsättningar för att integrera kunskapen i verksamheten.

I en kommun som intervjuats finns barnrättsombud i biblioteksverksamheten. Ombuden har fått möjlighet att gå en längre barnrättsstrategisk utbildning och har exempelvis ansvar för att utbilda kollegor och leda utvecklingsarbetet. Ombudens utbildning och nätverk samordnas och delfinansieras av regionbiblioteket. Flera intervjupersoner nämner värdet av denna typ av satsning för att skapa en långsiktig och hållbar struktur för barnrättsarbetet.

Allt fler kommuner tar fram barnkulturstrategier

Intervjupersoner på lokal nivå beskriver att initiativ till ett utvecklat barnrättsarbete kommit från olika aktörer. Initiativtagare kan till exempel vara den politiska nämnden, förvaltningen eller en enskild verksamhet som kulturskolan eller biblioteket. Flera kommuner har under året tagit fram eller är på gång att ta fram en barnkulturstrategi för första gången. Intervjupersonerna beskriver att barnkulturstrategin ska precisera vad barns rätt till kultur innebär i kommunen, hur olika aktörers ansvar ser ut och hur rätten till kultur påverkas av andra politikområden som stadsplanering, skolpolitik eller funktionsrättsfrågor. En kommun berättar att bildningsförvaltningen tar fram en specifik barnkulturstrategi för skolan eftersom man upplever att det finns en brist på strategiskt barnrättsarbete i arbetet med kultur i skolan. I andra kommuner ska barnkulturstrategin styra insatser både i skolan och på fritiden. En kommun har en särskild ungdomskulturstrategi för att belysa ungdomars rätt till kultur. Intervjupersonerna upplever att denna typ av styrdokument bidrar till att konkretisera olika verksamheters roller och ansvar och möjliggör mer långsiktig samverkan. Flera kommuner beskriver att de hämtar inspiration från andra kommuners arbete men att det saknas forum för att få kontakt och lära sig av andras exempel från just kulturverksamheter.

5.2 Samverkan för barnets bästa och breddat deltagande

Samverkan mellan de aktörer som tar beslut som berör barn och unga är en central del av ett barnrättsstrategiskt arbete. Samverkan kan ha olika syften och innebörd på nationell, regional och lokal

52. Se till exempel Kulturskolerådet 2020.

nivå, men ofta överlappar de varandra. En utvecklad samverkansrelation mellan kultur- och skolmyndigheter på nationell nivå kan exempelvis undanröja hinder i samverkan mellan en grundskola och kulturaktörer i en kommun. Samverkan mellan de verksamheter som i vardagen möter barn, unga, deras syskon och vårdnadshavare är avgörande för att tillgodose alla barns olika rättigheter.⁵³

I det här avsnittet presenterar vi exempel från BiP-uppdraget på hur samverkan för barnets bästa kan genomföras och hur det kan bidra till ett breddat deltagande i kulturlivet. De flesta exemplen är från kommunal verksamhet, men i flera fall har samverkan möjliggjorts eller stärkts av insatser på regional och nationell nivå.

Biblioteksverksamhet och läsfrämjande

Intervjupersoner med koppling till biblioteksverksamhet nämner återkommande arbetsmaterialet Löpa linan ut (2019) som en utgångspunkt för barnrättsarbete. Löpa linan ut är en strategisk modell för implementering av barnkonventionen som riktar sig till bibliotekschefer.⁵⁴ Framgången med arbetsmaterialet beskrivs som att det har gjort det möjligt att ta ett helhetsgrepp om barnkonventionen där flera bibliotek kombinerat grundläggande utbildning för personal med strategiskt ledningsarbete. Löpa linan har även spridit sig till andra kulturverksamheter, exempelvis en regional scenkonstaktör.

Med stöd i bibliotekslagen och bibliotekens särskilda uppdrag för barn och unga framstår det som att många biblioteksverksamheter tidigt påbörjat ett utvecklingsarbete för barnets rättigheter, där samverkan genomsyrat arbetet. Flera intervjupersoner på lokal nivå upplever att samverkan mellan bibliotek och andra verksamheter växt och utvecklats under det senaste decenniet. En intervjuperson berättar:

”Förut var det ingen som intresserade sig för biblioteket, nu vill alla samverka med oss.”

På frågan vad det ökade intresset för samverkan beror på beskriver intervjupersoner exempelvis att bibliotekens roll i samhället har stärkts generellt och att fler verksamheter i kommunen, till exempel förskolor, har fått upp ögonen för de möjligheter som finns inom ramen för bibliotekens uppdrag.

Genom Kulturrådets bidrag Bokstart berättar flera intervjupersoner att samverkan har utvecklats mellan bibliotek, förskola och barnhälsovård. Bokstart vänder sig till föräldrar och vuxna i små barns (0–3 år) närhet, med syfte att tidigt stimulera språkutveckling. Flera kommuner berättar att verksamhet som påbörjades med Bokstarts projektbidrag sedan permanentats eftersom man har kunnat visa på stort genomslag för satsningen. Flera intervjupersoner nämner även att Bokstarts upplägg med nationell samordning och kunskapsdelning är mycket värdefullt för kommuner som på ett strukturerat sätt kan dela erfarenheter och få inspiration från andra kommuner.

Kulturrådets läsfrämjande bidrag Stärkta bibliotek lyfts också fram som en viktig finansieringsform för utökad samverkan. I flera kommuner och regioner har samverkanssatsningar genom Stärkta bibliotek haft utgångspunkt i barnkonventionen och barnets bästa. Ett exempel är projektet Kapp-rumsbibliotek som utvecklats genom samverkan mellan förskolan och folkbiblioteket i en kommun. Syftet med Kapp-rumsbibliotek är att låna ut böcker till barnfamiljer som inte kan eller hinner ta sig

53. För mer om vikten av samverkan i arbetet med barns rättigheter se exempelvis Lundin Karphammar 2017, Karlsson Häikiö, Sundhall och Asplund-Carlsson (red.) 2020 och Ponnert och Sonander (red.) 2019.

54. Löpa linan ut har tagits fram av de regionala biblioteksverksamheterna i Sörmland, Gävleborg, Östergötland och Örebro, i samarbete med folkbibliotekschefer från de fyra länen.

till biblioteket. En annan kommun använder medel från Stärkta bibliotek för att ordna en biblioteks-buss som kör ut till fritidsgårdar för att nå unga som finns i den verksamheten.

Ett exempel som återkommande lyfts av intervjupersoner i olika roller och organisationer är samverkansprojektet Mer för fler. Mer för fler drevs av SKR, Svensk biblioteksforening och Kulturskolerådet 2017–2018 och syftade till att utveckla folkbibliotek och kulturskolors arbete med att nå nya målgrupper.⁵⁵ Genom att arbeta med tjänstedesign inleddes samverkan mellan exempelvis kulturskolor, bibliotek och fritidsgårdar. Intervjupersonerna beskriver Mer för fler som ett gott exempel på projektverksamhet som lett till bestående samverkansrelationer och nya sätt att arbeta med breddat deltagande. Framgångsfaktorer från Mer för fler som nämns är metoden tjänstedesign som inneburit ett nytt sätt att tänka för flera verksamheter och ett mer användarorienterat utvecklingsarbete.⁵⁶ En annan framgångsfaktor är att projektet innebar en möjlighet att under en längre tid arbeta med andra verksamheter och utveckla ett samarbete. Den externa finansieringen skapade det utrymmet i verksamheten.

Kultur- och musikskolor

Under det senaste decenniet har kulturskolan som verksamhet genomgått stora förändringar. Bidragande orsaker är bland annat Kulturskoleutredningen (2016) och ökad nationell finansiering, som utgår från Kulturrådets Kulturskolecentrum. En stor del av det utvecklingsarbete som skett runt om i landet har motiverats utifrån det kulturpolitiska målet om breddat deltagande och barns rätt till kultur. Flera intervjupersoner beskriver dock att kulturskolans verksamhet har en otydlig ställning i kommunen, och att verksamhetens uppdrag och samordning med skolan behöver tydliggöras. De som intervjuats för utredningen från kulturskolan efterfrågar en kulturskolelag för att göra kulturskolan till en obligatorisk del av kommunal verksamhet. Detta är ett förslag som även behandlas i Återstartsutredningen.⁵⁷

En central fråga för kulturskolan är att nå nya målgrupper med sin verksamhet och att utveckla verksamheten för att intressera nya målgrupper. Intervjupersonerna beskriver att samverkan med andra aktörer är en viktig del i detta arbete. I flera kommuner samverkar kulturskolan med fritidsgårdar för att introducera sin verksamhet för ungdomar som besöker fritidsgårdarna men inte känner till kulturskolan. Samverkan med skolan är avgörande i flera kommuner (mer om detta nedan). En intervjuperson från kulturskolan berättar om samverkan med ett stort regionalt företag, en satsning som innebär att kulturskolan kan erbjuda kurser i digitalt skapande. Även skolan och kommunens fritidsverksamhet deltar i satsningen som samverkanspart. För företaget är samverkan med kulturskolan och skolan en del i ett långsiktigt arbete för kompetensförsörjning i regionen.

Kulturrådets utvecklingsbidrag till kulturskolor finansierar en stor del av kommunala och till viss del regionala satsningar på barns rätt till kultur genom kulturskolan. Exempelvis bedriver en kommun ett utvecklingsprojekt om barns inflytande och delaktighet tillsammans med en folkhögskola, i projektet deltar kulturskolechefer från hela landet. Flera kulturskolor använder utvecklingsbidraget till att reducera eller ta bort kursavgiften till kulturskolan. Intervjupersonerna beskriver det som avgörande för att kunna nå en bredare, mindre resursstark, målgrupp. I arbetet med att nå nya målgrupper arrangerar flera kulturskolor verksamhet på loven, digital kulturskola eller aktiviteter i andra delar av kommunen än centralorten. I en kommun har man använt utvecklingsbidraget till en tjänst som ska hjälpa till att lotsa barn och unga mellan olika kulturaktiviteter, som de kanske inte hade hittat till på

55. Se Svensk biblioteksforening, SKR och Kulturskolerådet 2019.

56. Tjänstedesign är en utvecklingsprocess där man utgår från användarens behov och tar fram lösningar tillsammans med användare och utförare.

57. SOU 2021:77.

egen hand. Intervjupersonen beskriver att det exempelvis lett till att många nyanlända ungdomar hittat till kulturskolan.

Kultur i skolan

Kultur i skolan ska enligt läroplanen ingå i skolans ordinarie uppdrag. Utöver det som resurssätts inom ramen för skolans egen finansiering finns två vanliga stödformer för kultur i skolan. En insats som finns i flera kommuner innebär att elever i skolan garanteras ett visst antal kulturaktiviteter varje år. Insatsen kallas till exempel kulturgarantin eller kulturtrappan och finansieras vanligtvis av kommunen själv. Skapande skola är det stöd som förmedlas av Kulturrådet, se sidan 14.

Samverkan för att möjliggöra Skapande skola-insatser eller kulturgarantier ser väldigt olika ut i olika regioner och kommuner. I vissa regioner finns en regional stödfunktion för kultur i skolan. I den rollen kan det till exempel ingå att sammanställa en utbudskatalog som listar olika konstnärer och aktörer i regionen som kommunala och enskilda huvudmän kan boka. Regionen kan även samordna bokningar så att en aktör genomför insatser på skolor i flera kommuner. Intervjupersonerna upplever att denna typ av samordning uppskattas såväl av skolor som konstnärer och kulturaktörer eftersom det sparar tid och resurser hos alla parter. Vissa regioner eller samordningsförbund genomför även lärandeträffar om kultur i skolan. I län där en regional samordning inte sker upplever intervjupersonerna att det är svårare att få kontakt med konstnärer och att få en överblick över vilka aktiviteter som går att arrangera. Kulturrådet bedömer att några av de främsta anledningarna till att huvudmän inte söker Skapande skola-medel är att det administrativa arbetet med ansökningarna är för omfattande och att tid för samordning saknas i verksamheten.⁵⁸

Intervjupersonerna beskriver stora skillnader mellan hur fungerande samverkan mellan skolan och kulturverksamhet är. Skillnaderna beror exempelvis på om verksamheterna delar förvaltning, om det finns regional eller kommunal samordning samt hur intresserade rektorerna är av att samverka med kulturverksamhet. Generellt upplever intervjupersoner dock att det finns en genomgående samordningsbrist mellan utbildningspolitik och kulturpolitik som behöver adresseras på nationell, regional och lokal nivå.

Samverkan mellan kulturskolan och skolan ser mycket olika ut i olika kommuner. I vissa kommuner är verksamheten helt avskild, i andra kommuner har kulturskolan ett uppdrag att genomföra en del av skolans ordinarie uppdrag, i vissa kommuner delar verksamheterna lokaler, och i vissa kommuner kan eleverna delta i kulturskolans undervisning på skoltid. I flera kommuner har en utvecklad samverkan utgått från principen om barnets bästa. I glesbygdskommuner har möjligheten att delta i kulturskolans undervisning på skoltid exempelvis utformats för att elever ska hinna med sista skolbussen hem. Frågan om "spela på skoltid" har aktualiserats under året efter att Skolinspektionen gav en kommunal huvudman hot om vite för att de lät eleverna delta i kulturskolans undervisning under obligatorisk undervisningstid. Flera intervjupersoner tar upp frågan om "spela på skoltid" och beskriver att frågans fortsatta utveckling är central utifrån ett barnrättsperspektiv.

Mer kultur på fritiden

Flera intervjupersoner från kommunal kulturförvaltning och fria kulturverksamheter framhåller lovaktiviteter som en viktig aktivitetsform för att realisera barns rätt till kultur. Det finns en mängd olika former av lovaktiviteter, prova på-dagar eller mer riktade satsningar. Ofta genomförs satsningarna i samverkan mellan kulturförvaltning, kulturskola, fritidsgårdar, bibliotek, civilsamhället eller fria kulturverksamheter. Aktiviteter finansieras med kommunala, regionala eller nationella bidrag (från bland

58. Kulturrådet 2021b.

annat Kulturrådet och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor). Intervjupersonerna beskriver att verksamheterna genom kostnadsfria lovaktiviteter kan nå barn och ungdomar som annars inte deltar i eller inte kommer i kontakt med verksamheten, bland annat genom att verksamhet som en opera eller en teater flyttar till andra delar av kommunen eller erbjuder fri transport till sina lokaler. Lovaktiviteter beskrivs också som ett sätt att öka förutsättningarna för en meningsfull fritid för de barn och unga som inte har något att göra på loven.

Intervjupersoner främst inom fria kulturverksamheter, betonar vikten av att det både finns verksamhet där alla är välkomna oavsett förmåga och riktade aktiviteter för barn och ungdomar som vill utveckla sin konstnärliga förmåga och sitt konstnärskap. I vissa kommuner finansieras exempelvis ferieanställningar för unga konstnärer eller filmskapare.

5.3 Delaktighet och inflytande

Barns och ungas rätt att vara delaktiga och ha inflytande över frågor som rör dem är ett av de rättighetsområden i barnkonventionen som kan innebära störst krav på omställning i en organisation. Inom vissa kulturverksamheter och konstområden har delaktighet och inflytande alltid varit en del av hur man skapat konst, för andra är det nya sätt att arbeta på. För en ledningsgrupp är det ofta ett stort omtag att gå från ett traditionellt vuxenperspektiv till att skapa utrymme för barn att höras och reellt kunna påverka beslutsfattande i en verksamhet. I detta avsnitt nämns några exempel på delaktighetsarbete men Kulturrådet vill betona att det finns en enorm mängd av exempel på insatser för barns och ungas delaktighet i kulturverksamhet som inte har rymts i denna rapport.

Planering och finansiering av verksamhet

Något som återkommande lyfts i intervjuer och studier om barns rätt till delaktighet är vikten av att barn involveras tidigt i processer, då det finns faktisk möjlighet att påverka de beslut som tas.⁵⁹ Utifrån intervjupersonernas beskrivningar framstår det som att en verksamhet som genomsyras av ett barnrättsstrategiskt arbete har pågående delaktighetsprocesser hela tiden, snarare än att ett delaktighetsarbete knyts till en viss avskild fråga. Enligt barnkonventionen har barn och unga också rätt att välja att inte delta i beslutsfattande, vilket ställer särskilda krav på formerna för delaktighet och informationen om hur en delaktighetsprocess ser ut. Detta är speciellt viktigt för att inkludera barn med vissa former av funktionsnedsättning.⁶⁰ Intervjupersoner som företräder organisationer som verkar för barns och ungas delaktighet betonar att ett delaktighetsarbete alltid måste genomföras med respekt för barns och ungas förutsättningar och möjligheter. Det innebär till exempel att deltagare bör få skäligt arvode och att möten inte bör genomföras på skoltid. Intervjupersonerna ger också egna exempel på när verksamheter de har haft kontakt med nöjer sig med att inkludera några unga som sysslar med en kulturaktivitet, även om verksamhetens ansvarsområde varit bredare. Detta exempel visar på vikten av att sträva efter en bred representation av unga, eller, om det är omöjligt i ett visst läge, i alla fall vara medveten om att man endast tar del av några ungas åsikter.

För en regional kulturförvaltning bygger en del av framtagandet av den regionala kulturplanen på dialoger med exempelvis civilsamhället, kommuner, kulturinstitutioner och fria aktörer. Intervjupersoner på regional nivå beskriver exempel på när regioner har genomfört dialogprocesser med barn och unga inför framtagandet av den regionala kulturplanen. Ett antal regioner berättar om arbete som pågår med att ta fram nya modeller och arbetssätt för att göra barn och unga mer delaktiga

59. Åhl, Karlsson och Ingeström 2020.

60. För mer om detta se Kulturrådet 2021a och Åhl, Karlsson och Ingeström 2020.

i den regionala kulturverksamheten. En region har exempelvis ett samarbete med Rädda barnen. Samarbetet syftar till att utveckla strukturer för systematisk dialog mellan regionen och barn inom alla regionens politiska ansvarsområden. Det inkluderar bland annat barn och ungas delaktighet i att ta fram ny regional kulturplan.

Flera regioner och kommuner har eller startar upp arbete med KulturCrew. KulturCrew startades 2015 av Riksteatern Skåne och UNGA Musik i Syd och är en satsning på ungas arrangörskap inom kulturområdet. Arbetet utgår från ungas rätt till delaktighet och inflytande och gör det möjligt för barn och ungdomar att vara med och påverka kulturens utveckling i sin kommun eller region.⁶¹ KulturCrew har i dagsläget spridits till ett tiotal regioner, med finansiering av bland annat Kulturrådets regionala utvecklingsmedel och Kulturrådets utvecklingsbidrag till kulturskolor.

I Kulturrådets bidrag till Skapande skola och utvecklingsbidrag till kulturskolor ställs idag frågor om hur barn och unga har varit delaktiga i planering, genomförande och uppföljning av verksamheten. I en genomgång som Kulturrådet gjort av ansökningar framkommer det att det finns stora skillnader när i tid de aktörer som söker bidrag genomför ett delaktighetsarbete.⁶² Vissa verksamheter har ambitionen att involvera barn i planeringen efter att ansökan blivit godkänd och andra verksamheter har gjort barn delaktiga redan i planeringen av ansökan. I intervjuer med representanter för Kulturskolor och skolhuvudmän framstår det som att tidsbrist och brist på arbetssätt är bidragande orsaker till att det är svårt att engagera barn tidigt i planeringen. Intervjupersonerna reflekterar även över att det är svårt att involvera barn och unga i ansökningsprocesser eftersom arbetet ofta är krångligt, tidskrävande, och att anledningen till avslag kan vara svår att förklara för eleverna. Kulturrådets genomgång visar även att aktörer som söker bidrag oftare beskriver hur delaktighetsprocesser planeras, men inte vad resultatet av dem är och hur barn och ungas åsikter omhändertas i genomförandet av verksamheten.⁶³

Intervjupersoner från bibliotek och kulturskolor berättar om nya arbetssätt för att låta barn och unga vara med och styra utbudet i verksamheten. Det kan till exempel innebära att biblioteket har öppna inköpsdagar dit barn och ungdomar kan komma och önska vilka böcker som ska köpas in. På kulturskolan kan det innebära att man genomför undersökningar om vilka ämnen som barn och ungdomar vill att Kulturskolan ska undervisa i. Flera kommuner har även involverat barn och unga i att välja vilka kulturaktiviteter som ska erbjudas i lovverksamhet. Intervjupersonerna ger flera exempel på att detta arbetssätt lett till förändringar i verksamheten och fått som följd att nya målgrupper intresserat sig för verksamheten. Flera intervjupersonerna betonar vikten av att en undersökning om önskat utbud inte bara riktar sig till de som redan finns i verksamheten utan hela kommunens barn och ungdomar. På en del kulturskolor finns även elevråd eller en referensgrupp med direkt kontakt till ledningen. Den typen av organisation möjliggör ett löpande och mer strategiskt delaktighetsarbete.

En förutsättning för Skapande skola-bidraget är som nämnts att elever själva är delaktiga i genomförandet av kulturaktiviteter. Flera kommuner berättar att de strävar efter att utveckla arbetssätt för att möjliggöra delaktighet. Ett antal huvudmän har elevkulturombud eller kulturråd på skolorna. Ombuden eller rådets roll är att samla in förslag på kulturaktiviteter som eleverna vill genomföra. En intervjuperson berättar att arbetet fungerar lite olika i skolorna beroende på hur mycket plats som ombuden får på lektionstid. När det fungerar bra anser intervjupersonen att det ger ett stort värde:

61. Se mer på: www.kulturcrew.se

62. För analys av bidrag till Kulturskolecentrum se Kulturrådet 2021a. BiP-uppdraget genomförde en intern analys av bidrag till Skapande skola, Kulturskolecentrum och Bokstart.

63. Kulturrådet 2021a.

”Ombudens förslag har lett till att jag bokat flera pjäser som jag hade varit orolig för att boka annars. Det har varit svåra, tunga, ämnen som mobbing och självmord. Men pjäserna har uppskattats och lett till bra samtal i klasserna.”

Just frågan om utbud och vilken kultur som barn och unga vill ta del av är ett återkommande tema i intervjuerna. Intervjupersoner från kulturskolor, bibliotek, skolor och fria kulturverksamheter berättar alla att delaktighetsprocesser lett till att man genomfört nya kulturaktiviteter, genomfört gamla aktiviteter på nya sätt eller köpt in andra instrument eller böcker. Några intervjupersoner upplever att det har funnits en tendens under senare år att problematisera vad barnkultur är, men att debatten haft ett vuxenperspektiv och inte inkluderat barn och ungdomar. En intervjuperson beskriver:

”Idag har det (konst) gått igenom så många vuxenbeslut innan det når fram till barnen. Utopi att barn själva hade kunnat välja. Idag är det väldigt styrt, och ofta styrt utifrån ett lärande syfte. Det begränsar barns konstnärliga frihet.”

Flera intervjupersoner från regionala kulturverksamheter framhåller att spelkultur är ett konstområde som intresserar många barn och ungdomar, men som idag inte finansieras inom ramen för kultur-samverkansmodellen. Flera regioner finansierar själva satsningar på spelkultur som en del av arbetet med barns rätt till kultur. Ett annat konstområde som intervjupersoner på lokal och regional nivå beskriver saknar offentlig finansiering är communityteater. I några av de kommuner som inkluderats i utredningen finns bidragsformer som riktar sig direkt till ungdomar som själva skapar konst eller kultur. Intervjupersoner framhåller även samlingslokaler och studieförbunden som mycket viktiga möjliggörare för speciellt ungdomars eget kulturskapande. Intervjupersoner på både regional och lokal nivå framhåller ett behov av att skapa en tydligare bild av hur nationell, regional och lokal nivå tillsammans bidrar till att finansiera barns och ungas rätt till konst och kultur.

Genomförande av verksamheten

Att vara delaktig i genomförandet av en kulturverksamhet kan innebära många olika saker, och det finns stor variation mellan olika konstområden och kulturaktiviteter. I intervjuerna är ett återkommande tema hur man åstadkommer det ”fria” deltagandet, som nämnts tidigare i rapporten (se sidan 23–24). Intervjupersoner från olika typer av verksamheter berättar om vikten av den pedagogiska kompetensen och att vara lyhörd för deltagare eller besökares åsikter. På både kulturskolor och bibliotek finns flera exempel på projekt och utvecklingsarbete som handlat om bemötande. Intervjupersoner som arbetar på bibliotek berättar att det till exempel är viktigt att alla anställda som barn och ungdomar möter i verksamheten bemöter dem som rättighetsbärare.

Inom scenkonstområdet arbetar många verksamheter som producerar föreställningar för barn och ungdomar med referensgrupper. En referensgrupp av barn kan exempelvis knytas till en föreställning redan i planeringsstadiet och kan sedan vara en del av genomförandeprocessen hela vägen till avslutad föreställning. En scenkonstaktör beskriver att det är viktigt att vuxna har en medvetenhet om den maktobalans som det innebär att barn som tar del av en föreställning ibland inte har valt att vara där frivilligt. Den medvetenheten kan till exempel innebära att kulturpedagoger pratar med elever inför föreställningen och informerar om att det är okej att viska eller reagera på andra sätt under föreställningen. En annan scenkonstaktör berättar att man har utvecklat konceptet ”Relaxed performances”, det vill säga föreställningar där det är tillåtet att springa omkring, prata och interagera under föreställningen. Relaxed performances utvecklades eftersom man såg att familjer med barn med funktionsnedsättning inte kände sig välkomna på traditionella föreställningar, vilket innebar att både barn med funktionsnedsättning och deras syskon blev utan kulturupplevelser. Intervjupersonen beskriver att en av lärdomarna från relaxed performances är att det är värdefullt både för publiken och musikerna eller skådespelarna, som får en helt ny kontakt med sin publik.

När kulturaktiviteter genomförs i skolan har tidigare utredningar identifierat att vissa konstnärer och kulturaktörer upplever en utmaning i att både ansvara för den konstnärliga aktiviteten och leda en delaktighetsprocess i samband med aktiviteten.⁶⁴ Vissa konstnärer upplever att de inte har den pedagogiska kompetensen som krävs för det. Tidigare utredningar har även identifierat att en viktig anledning till att huvudmän inte söker Skapande skola-bidrag är att de inte hinner genomföra både en kulturaktivitet och delaktighetsprocess kring aktiviteten. Från och med 2022 kommer det därför att vara möjligt för huvudmän att få stöd enbart för genomförandet av en aktivitet, utan en delaktighetsprocess. Kulturrådet (2021) bedömer att en stor andel barn annars riskerar att bli helt utan kulturaktiviteter.

Uppföljning av verksamhet och återkoppling

Analyser av ansökningar till utvecklingsbidraget till kulturskolor visar att uppföljning är det område där flest aktörer som söker bidrag inte beskriver ett planerat arbetssätt i ansökan.⁶⁵ En utmaning för verksamheter som intervjupersonerna har lyft är det långa tidsperspektivet. Från att ansökan skrivs, till beviljade medel, till genomförd verksamhet, till avslut kan det ta så lång tid att eleverna som var med och planerade inte längre deltar i aktiviteter. Dels synliggör det frågan om det finns möjlighet att förkorta ansökningsprocesser, utifrån barnets bästa, dels ringar det in vikten av hur delaktighet kontextualiseras. Delaktighet handlar både om att påverka beslut och att lära sig den demokratiska processen.⁶⁶ Att som ung få vara med och planera en aktivitet som andra barn sedan får delta i måste därmed inte vara negativt. Däremot är det viktigt att förutsättningarna för delaktighetsprocessen är tydliga för alla inblandade.

5.4 Sammanfattande slutsats: Barnkonventionen i kommunal och regional kulturförvaltning och kulturverksamhet

Kulturpolitiken i Sverige genomförs i samverkan mellan Kulturrådet och andra nationella myndigheter och regioner och kommuner, inte minst genom kultursamverkansmodellen. Exempelen på arbetssätt som beskrivits i detta kapitel vittnar om att olika aktörer har olika roller att spela när barnkonventionen tillämpas på kulturområdet, men att bäst förutsättningar skapas genom samverkan och genom kännedom om varandras arbetssätt. I kulturskolor, på bibliotek, på teatrar, på fritidsgårdar, i studiefrämjandets lokaler och i dansstudioer sker sedan det reella mötet mellan barn, unga, vuxna och konst och kultur. Först där märks det på riktigt om den samlande kulturpolitiken i kommun, region och stat lyckats med målsättningen att "särskilt uppmärksamma barns rätt till kultur"⁶⁷.

Utredningens resultat visar att ett stort utvecklingsarbete sker på kulturförvaltningar och inom kulturverksamhet på olika håll i landet för att realisera barns rättigheter. En stor del av dessa satsningar finansieras eller delfinansieras av Kulturrådet eller regional kulturförvaltning, eller båda. Extern finansiering är ofta en förutsättning för att driva samverkansprojekt och utveckla nya arbetssätt. Utifrån intervjuerna med olika kulturverksamheter framträder en tydlig bild av vikten av samarbete för att realisera barns rättigheter enligt barnkonventionen. När kulturverksamhet får till samarbeten med varandra eller med skolan, stadsutveckling, hälso- och sjukvården och idrotten skapas bättre förutsättningar för att möta de behov och viljor som olika barn och unga har. För Kulturrådet är det viktigt att vi i vårt arbete fortsätter att synliggöra hur vår samlade bidragsgivning bidrar till att

64. SOU 2021:77.

65. Kulturrådet 2021.

66. Åhl, Karlsson och Ingeström 2020.

67. Prop. 2009/10:3.

möjliggöra en infrastruktur för barns rätt till konst och kultur. I det arbetet ingår också att i samverkan med andra nationella och regionala aktörer synliggöra och undersöka de luckor som finns i den infrastrukturen.

Intervjupersonerna beskriver stora skillnader i förutsättningar för och genomförande av barnrättsstrategiskt arbete i olika regioner och kommuner. Sådana skillnader innebär att en del kommuner och regioner har arbetat mer strategiskt och under längre tid än andra med barns rättigheter i kulturverksamhet och därmed utvecklat kunskap och erfarenheter. Det i sin tur innebär att det finns goda möjligheter för andra att lära, och för att utveckla verksamheterna genom samverkan och erfarenhetsutbyte. Flera aktörer efterfrågar en utökad nationell samordning inom kulturområdet för att dela med sig av lärdomar, möjliggöra metodutveckling och utbilda om specifikt barns rätt till kultur. Kulturrådet uppfattar att flera kommuner och regioner efterfrågar att Kulturrådet ska ta ett större ansvar för den typen av insatser. Kulturrådet har ett pågående utvecklingsarbete som innefattar hur vi genomför utredning och uppföljning och hur vi skapar möjligheter för gemensamt lärande, dessa önskemål och behov adresseras fortsatt som del av det utvecklingsarbetet.

Både myndigheter, regioner och kommuner strävar efter att inkludera barns och ungas egna perspektiv på verksamheten och att göra barns och ungas delaktighet möjlig. Utredningens resultat pekar på att det här finns stora utvecklingsmöjligheter att samordna delaktighetsprocesser och lärande mellan nationell, regional och lokal nivå utifrån de olika förutsättningar och uppdrag som myndigheter och verksamheter har. Offentlig verksamhet kan tillsammans bidra till att skapa delaktighetsdialoger som är transparenta, genomförs med respekt för barn och unga och innebär reella möjligheter till inflytande och delaktighet för olika barn och unga. Som beskrivs i kapitel 4 ser Kulturrådet att vi här har en viktig roll att fylla för att främja delaktighetsprocesser i kommuner och regioner och lyfta fram barns och ungas röster i våra egna kanaler.

6. Utvecklingsområden för praktisk tillämpning av barnkonventionen på Kulturrådet

Arbetet med Barnrätt i praktiken har genererat stort intresse och engagemang, både internt på Kulturrådet och i kontakt med aktörer utanför myndigheten. Det är uppenbart att det sker ett utvecklingsarbete på många håll i landet just nu. Utvecklingsarbetet inbegriper både organisatoriska förutsättningar för att realisera barnkonventionen inom kulturområdet, och det praktiska mötet mellan barn, unga och vuxna i kulturverksamhet. Samtidigt har arbetet med BiP-uppdraget synliggjort att barnrättstrategiskt arbete innebär en betydande omställning för myndigheter och verksamheter på nationell, regional och lokal nivå och att det finns behov av utökad samordning och samverkan, för barnets bästa.

Kulturrådets arbete med BiP-uppdraget har utgått från två frågeställningar: hur förutsättningarna för att tillämpa barnkonventionen på Kulturrådet ser ut idag och hur Kulturrådet kan bidra till att stärka tillämpningen av barnkonventionen inom vårt verksamhetsområde. Det här kapitlet sammanfattar resultaten från utredningen i fem utvecklingsområden.

Kulturrådets roll

Under arbetet med BiP-uppdraget har Kulturrådet identifierat ett behov av att konkretisera vad barns rätt till konst och kultur innebär, hur barns rättigheter påverkas av Kulturrådets olika uppdrag och vad Kulturrådets roll bör vara i relation till andra delar av offentlig verksamhet. Under arbetet med BiP-uppdraget har vi börjat besvara dessa frågeställningar, och den kunskap som uppdraget genererat kommer att ligga till grund för ett fortsatt utvecklingsarbete. Precis som under arbetet med BiP-uppdraget kommer det fortsatta arbetet att ske med en lyhördhet för de behov, framgångsfaktorer och utmaningar som kommuner, regioner och fria aktörer identifierar i sitt arbete för barns och ungas rätt till konst och kultur.

En slutsats från BiP-uppdraget är att en utvecklad tillämpning av barnkonventionen i Kulturrådets interna organisation kommer att öka vår förmåga att främja ett barnrättsarbete inom kulturområdet på regional och lokal nivå liksom inom det fria kulturlivet. Många kulturförvaltningar och kulturverksamheter i kommuner och regioner, liksom i det fria kulturlivet, ligger i framkant när det gäller arbetssätt för att främja barns rätt till kultur. Kulturrådet kan lära mycket av fortsatt och utökad samverkan med dessa aktörer. Vi ser också att vi kan ta ett större ansvar för att sprida erfarenheter, metoder och kunskap från dessa aktörer till de som behöver mer stöd för att utveckla ett barnrättsstrategiskt arbete på kulturområdet.

Kulturrådet bedömer att vår roll i arbetet med barnrätt i praktiken bör vara att erbjuda möjligheter till en utvecklad samverkan och samordning om barns rättigheter inom ramen för våra uppdrag. En viktig del i det arbetet är att, utifrån vår egen och andra kunskap, bidra till att synliggöra hur barns rättigheter tillämpas inom kulturområdet. Det innefattar även att synliggöra vilket resultatet olika bidrag och insatser i slutändan har för alla barns och ungas rätt till kultur. Utöver detta identifierar vi att Kulturrådet kan skapa fler reella möjligheter för barn och unga att påverka kulturområdets utveckling – genom att lyfta fram deras röster i olika sammanhang.

Vägen framåt: Barnrätt i praktiken

För att tydliggöra kopplingen till linjeorganisationen har vi samordnat BiP:s utvecklingsområden med de övergripande strategiska utvecklingsområden som Kulturrådets verksamhetsplanering utgår från. De fem strategiska utvecklingsområdena i verksamhetsplanen är:

1. Utveckla det fria kulturlivets förutsättningar och stärka den konstnärliga friheten
2. Utvecklade former för samverkan och flernivåstyrning
3. Delaktighet i kulturlivet – förbättrad tillgång till kultur för människor i Sverige
4. Utveckla kulturlivet genom internationellt utbyte och samarbete inom kulturområdet
5. Förvaltningsutveckling.⁶⁸

Arbetet med Barnrätt i praktiken berör alla de strategiska utvecklingsområdena men kommer under de närmaste åren främst handla om förvaltningsutveckling, som innebär att utveckla Kulturrådets arbetssätt och verktyg för att stärka medarbetarna och organisationen som helhet. Två av BiP:s utvecklingsområden prioriteras även inom ramen för de strategiska utvecklingsområdena: Delaktighet i kulturlivet och Utvecklade former för samverkan och flernivåstyrning. I verksamhetsplanen finns fler mål som berör arbetet med barnrätt i praktiken, till exempel: "Kulturrådet verkar för att barnkonventionen efterlevs och för barns och ungas rätt till kultur genom samverkan och samordning inom vårt verksamhetsområde".⁶⁹

Resultatet av utvecklingsarbetet kommer att följas upp i återrapportering av uppdraget till Kulturdepartementet 2023.⁷⁰ Förändring tar dock tid och Kulturrådets övergripande mål är att arbetet bidragit till att barnkonventionen i hög grad tillämpas inom Kulturrådets verksamhetsområde 2024.

1. Förvaltningsutveckling: Utvecklat barnrättstrategiskt perspektiv

Under arbetet med BiP-uppdraget har Kulturrådet undersökt förutsättningar att inom den nuvarande organisationen tillämpa ett barnrättstrategiskt arbete. En slutsats för det fortsatta arbetet är att interna strukturer för uppdrag som påverkar barns och ungas rätt till konst och kultur behöver stärkas. Det inkluderar exempelvis att arbeta fram en gemensam tolkning av vad "barn- och ungdomsperspektivet" betyder på Kulturrådet. Att besluta om en sådan tolkning och förankra den i organisationen är enligt tidigare utvärderingar en framgångsfaktor för att lyckas med ett barnrättstrategiskt arbete.⁷¹

Utifrån lärdomarna från BiP-uppdraget bedömer Kulturrådet att myndighetens verksamhet som berör barn och unga tydligare kan utgå från barnkonventionen och ett barnrättsperspektiv. Att utgå från ett barnrättsperspektiv snarare än ett barn- och ungdomsperspektiv konkretiserar både syftet och de förväntade resultaten av arbetet. Vi föreslår därför att formuleringen "integrera ett barn- och ungdomsperspektiv" i myndighetens instruktion ändras till "integrera ett barnrättsperspektiv". Vi bedömer att en ändring av instruktionen till den senare skrivningen skulle innebära ett förtydligande av att det är just ett barnrättstrategiskt arbetssätt som ska integreras, vilket överensstämmer med barnkonventionen och regeringens Strategi för att stärka barnets rättigheter.

En viktig utgångspunkt för det kommande utvecklingsarbetet är att bygga strukturer för det barnrättstrategiska arbete som överlever tillfälliga uppdrag, som Barnrätt i praktiken. Lärdomar från andra myndigheter pekar på vikten av att integrera barnrättsarbetet i ordinarie processer för att

68. Kulturrådet 2022a.

69. Ibid.

70. Kulturdepartementet 2021.

71. EY 2020.

skapa hållbara arbetssätt som överlever över tid.⁷² En slutsats är därför att Kulturrådet bör tydliggöra barnrättsperspektivet i interna styrdokument och processer, exempelvis verksamhetsplaneringen.

2. Förvaltningsutveckling: Kompetensutveckling om barnkonventionen

Kunskap om barns rättigheter, kunskap om barns och ungas egna åsikter, erfarenheter och kulturanor liksom kunskap om förutsättningar för verksamheter som skapar kultur och konst för och med barn och unga är en förutsättning för ett barnrättsstrategiskt arbete.⁷³ För att kunskapen ska vara aktuell krävs även någon form av löpande kompetensutveckling och möjlighet att reflektera över hur nya förutsättningar eller händelser i omvärlden påverkar Kulturrådets verksamhet.

För att samordna uppdrag på myndigheten och tillvarata den kompetens som finns behövs en mer strategisk kompetensförsörjning som innebär att medarbetare som arbetar med uppdrag som rör barn och unga får möjlighet att dela med sig av lärdomar och erfarenheter. Kulturrådet ska, som beslutats i verksamhetsplanen för 2022–2024, utveckla kompetens, samarbete och effektivitet på myndigheten.⁷⁴

En slutsats av BiP-uppdraget är att Kulturrådets deltagande i externa nätverk kan genomföras mer strategiskt (till exempel deltar Kulturrådet i Myndighetsnätverket för barn och unga frågor). Ett mer strategiskt deltagande kan dels bidra till att utveckla samarbete och samordning med andra nationella aktörer, dels bidra till att öka erfarenhetsutbytet mellan nätverken och medarbetare. Hur nätverksdeltagande kan planeras och genomföras i praktiken bör utredas närmare inom ramen för BiP-uppdraget under året.

Som en del av Kulturrådets förvaltningsutveckling pågår ett arbete med att utveckla processer och arbetssätt avseende beredningen av ansökningar av sakkunniga i myndighetens referens- och arbetsgrupper.⁷⁵ Lärdomar från BiP-uppdraget om värdet av olika kompetenser utifrån ett barnrättsperspektiv och barnperspektiv kan inkluderas i det arbetet. Kulturrådet har även undersökt möjligheten att erbjuda någon form av utbildning eller vägledning till arbets- och referensgrupperna om barnrättsperspektivet och vad det innebär i deras uppdrag. En sådan aktivitet behöver vara konststartspecifik och tydligt innebära ett stöd i de sakkunnigas arbete. Under året undersöks möjligheterna för en sådan utbildningsinsats vidare.

3. Förvaltningsutveckling: Utvecklad uppföljning och utredning för barnets bästa

Uppföljning och utredning är två viktiga verktyg i Kulturrådets förvaltning och en utvecklad utredarorganisation är ett pågående utvecklingsområde på myndigheten. En slutsats från BiP-uppdraget är att en bättre uppföljning och utredning av uppdrag som rör barn och unga kan stärka det barnrättsstrategiska arbetet, både internt och externt. En utvecklad metod för uppföljning kan tydligare synliggöra resultatet av Kulturrådets samlade uppdrag, till exempel hur kultur för, med och av barn och unga finansieras och vilka som nås av Kulturrådets bidragsformer. En utvecklad metod för utredning kan öka kunskapen om barns och ungas egna åsikter om kulturområdet samt hur förutsättningarna för professioner som arbetar med barn och unga inom kulturverksamhet ser ut. Resultaten av uppföljning och utredning kan användas för att förstå vilka konsekvenser olika beslut som tas på Kulturrådet eller i kulturverksamhet runt om i landet får för barn och unga.

72. EY 2020.

73. Se exempelvis <https://barnrattsresan.barnombudsmannen.se>

74. Kulturrådet 2022a.

75. Ibid.

Resultaten av BiP-uppdraget visar att en utvecklad uppföljning och utredning inom området barn och unga både efterfrågas av medarbetare internt och av regioner, kommuner och andra externa aktörer. En utvecklad uppföljning och utredning kan både handla om hur Kulturrådet stärker sin egen utrednings- och uppföljningskapacitet och om hur Kulturrådet bidrar till att sprida lärdomar från andra aktörers utredningar och forskning.

En slutsats av BiP-uppdraget är att Kulturrådet särskilt bör prioritera att utveckla uppföljningen av hur stor andel av myndighetens stöd som går till verksamhet för och med barn och unga samt hur det redovisas i myndighetens årsredovisning. Ett utvecklingsarbete av myndighetens uppföljning av ansöknings- och redovisningsdata pågår redan och kan stärkas av lärdomar från BiP-uppdraget. Ett närliggande utvecklingsområde är även att utveckla uppföljning av vilken tillgång olika barn och unga har till offentligt finansierad konst och kultur.

Barnkonsekvensanalyser och barnbokslut är utredningsverktyg som kan stärka ett barnrättsstrategiskt arbete på Kulturrådet och bidra till att synliggöra hur barn och unga påverkas av förändringar inom kulturpolitiken.

4. Delaktighet i kulturlivet: Barns och ungas delaktighet och inflytande på kulturområdet

Barns och ungas delaktighet i kulturlivet, både som publik och i genomförandet av kulturverksamhet är ett prioriterat område i svensk kulturpolitik. I Kulturrådets verksamhetsplan för 2022–2024 lyfter vi särskilt fram att Bokstart, Kulturskolecentrum, ALMA och det nyinrättade Läsrådet ska bidra till förbättrade möjligheter för barn och unga att ta del av och själva utöva konst och kultur. För att uppnå detta mål ska vi även säkerställa att Kulturrådet genom den samlade bidragsgivningen säkerställer barns och ungas tillgång till kultur.⁷⁶

BiP-uppdraget har visat att det utifrån ett barnrättsperspektiv finns behov av att stärka barns och ungas möjlighet att vara delaktiga i kulturverksamhet genom reella påverkansmöjligheter och inflytande. Arbetet med BiP-uppdraget har även exemplifierat hur kommuner och regioner runt om i Sverige arbetar med att utveckla just detta delaktighetsarbete i kulturverksamhet. Eftersom verksamheter och kulturförvaltningar har kommit olika långt i detta arbete finns det stora möjligheter att lära av varandra. Som statlig myndighet har Kulturrådet ett särskilt ansvar för att öka möjligheten till samverkan och samordning och att dela med sig av lärdomar.

En framgångsfaktor för att öka barns och ungas delaktighet och inflytande är samarbete mellan regioner, kommuner och statliga myndigheter i delaktighetsprocesser. Samarbete möjliggör ofta att fler barn och unga kan inkluderas, att mindre av barns och ungas tid tas i anspråk och att fler beslutsfattare får ta del av resultatet av en delaktighetsprocess. Här ser Kulturrådet en möjlighet att inom ramen för våra uppdrag främja denna typ av samverkan och sprida resultat av dialogprocesser.

I rapporten har vi exemplifierat hur Kulturrådet tidigare inkluderat barn och unga som experter på konferenser eller webinarier, eller haft dialoger med organisationer som verkar för barns och ungas delaktighet i kulturlivet. Detta är arbetssätt som kan utvecklas och användas mer framöver. Ett förslag som diskuteras inom ramen för utredningen är möjligheten att upprätta fler dialogtytor eller samråd med organisationer som verkar för barns och ungas delaktighet i kulturlivet.

76. Kulturrådet 2022a.

5. Utvecklade former för samverkan och flernivåstyrning: Främjande åtgärder för samverkan för barnets bästa

Som statlig myndighet har Kulturrådet ansvar för att bidra till att skapa förutsättningar för samverkan och samordning med utgångspunkt i barnets rättigheter. Kulturrådet har även ansvar för att bidra till att göra barns rättigheter kända bland barn och vuxna och sprida hur man kan arbeta för att stärka barnets rättigheter inom sin verksamhet.⁷⁷ Under arbetet med barnrätt i praktiken har Kulturrådet identifierat vikten av att vi tydliggör vår roll för att främja barns rätt till konst och kultur. I det arbetet behöver vi föra dialog med kulturaktörer och regioner och kommuner för att på bästa sätt stötta deras verksamheter, där det faktiska mötet med barn och unga sker.

I rapporten har vi lyft exempel på de behov som kulturförvaltningar och kulturverksamhet i kommuner och regioner beskriver när det gäller ökad samverkan och kunskapsdelning om barns rätt till konst och kultur. Flera aktörer efterfrågar en utökad nationell samordning för att dela med sig av lärdomar, möjliggöra metodutveckling och utbildning specifikt om barns rätt till kultur. Kulturrådet bedömer att vi kan bidra till att möta flera av dessa behov inom ramen för våra uppdrag och verksamhet. Till exempel genom att utveckla fler möjligheter att dela med sig av lärdomar.

Flera av de behov som kommuner och regioner identifierar kräver samarbete mellan olika nationella aktörer och myndigheter. Kulturrådet har ett utvecklat samarbete och dialog med andra kulturmyndigheter, regionala kulturförvaltningar, utbildningsmyndigheter, myndigheter med uppdrag att stärka barns och ungas rättigheter samt intresseorganisationer som SKR, Kulturskolerådet och Svensk biblioteksforening. Inom ramen för arbetet med BiP-uppdraget ser Kulturrådet stora möjligheter att tillsammans med dessa och andra aktörer identifiera och dela med sig av lärdomar och på så vis bidra till ett sektorsövergripande arbete med barns och ungas rättigheter.

77. Socialdepartementet 2011.

7. Referenslista

- Alnebratt, Kerstin och Rönnblom, Malin. 2016. *Feminism som byråkrati: jämställdhetsintegrering som strategi*. Stockholm: Leopard förlag.
- Aspán, Margareta. 2020. *Unga på operan, konstnärlig verksamhet i skolan*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Bengtsson, Catarina. 2020. Kultur som demokrati, om delaktighet i kultur i skolan i Karlosson Häikiö, Tarja, Sundhall, Jeanette, Asplund-Carlsson, Maj (red) *En lag för barn: Kulturvetenskapliga perspektiv på barnrättskonventionen*. Lund: Studentlitteratur.
- Callerstig och Lindholm (2011), *Det motsägelsefulla arbetet med jämställdhetsintegrering*, Tidskrift för genusvetenskap, Vol. 2, no. 3, pp. 79–96.
- Candel, Jeroen J.L. 2017. *Holy grail or inflated expectations? The success and failure of integrated policy strategies*, Policy Studies, Vol. 38, no. 6, pp. 519–552.
- David, Paulo. 2006. *Article 31, The Right to Leisure, Play and Culture*, in Alen et. Al. A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child.
- Ds 2011:37 *Hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med rättigheterna i barnkonventionen – en kartläggning*.
- Eriksson, Ann Catrine, Holmén, Annika, Wennerholm, Christine och Blomberg, Sylvia. 2019. *Löpa linan ut, Bibliotekschefens strategiska modell för implementering av FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: Biblioteksutveckling Sörmland, Regionbibliotek Östergötland, Kultur Gävleborg Region Gävleborg, Biblioteksutveckling Region Örebro län.
- EY. 2020. *Utvärdering av Barnombudsmannens uppdrag – Barnrätt i praktiken*.
- FN:s kommitté för barnets rättigheter. 2013. *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 17 (2013) om Barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet (art. 31)*
- Jansson, Malena. 2020. *Stockholms universitet: Barns rätt till kultur, digital samtalsarena 16 november 2020*. Hämtad 20211116 på: <https://youtu.be/MnhvyswTxjg>
- Karlosson Häikiö, Tarja, Sundhall, Jeanette, Asplund-Carlsson, Maj (red) *En lag för barn: Kulturvetenskapliga perspektiv på barnrättskonventionen*. Lund: Studentlitteratur.
- Kulturdepartementet. 2020. *Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Statens kulturråd*.
- Kulturdepartementet. 2021. *Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens kulturråd*.
- Kulturskolerådet. 2020. *Framtida möjligheter för kulturskolan, resultat av en enkätstudie bland Sveriges musik- och kulturskolor 2020*. Stockholm: Kulturskolerådet.
- Kulturskolerådet. 2022. *Regional kulturskolesamverkan i praktiken, lärdomar från Arvsfondsprojektet Kulturskola i hela landet*. Stockholm: Kulturskolerådet.

- Kulturrådet. 2015. *Slutredovisning av uppdraget att genomföra läsfrämjande verksamhet för pojkar och flickor i samarbete med idrottsrörelsen.*
- Kulturrådet. 2018. *Strategi för Kulturrådets arbete med kultur för barn och unga 2018–2021.*
- Kulturrådet. 2019a. *Kulturskolan i siffror: Sammanfattning av tillgänglig statistik 1997–2018.* Stockholm: Kulturrådet.
- Kulturrådet. 2019b. *Kreativa platser, redovisning.* Stockholm: Kulturrådet.
- Kulturrådet. 2021a. *Delaktighet och inflytande, analys av utvecklingsbidrag till kulturskolor.* Stockholm: Kulturrådet.
- Kulturrådet 2021b. *Skapande skola.*
- Kulturrådet. 2022a. *Kulturrådets verksamhetsplanering 2022–2024.*
- Kulturrådet. 2022b. *Kulturrådets årsredovisning 2021.* Stockholm: Kulturrådet.
- KRFS 2013:2 *Generell föreskrift (2013:2) för Kulturrådets bidragsgivning.*
- Lundin Karphammar, Marie. 2019. *Implementering av barnkonventionen: med hjärta och hjärna.* Lund: Studentlitteratur.
- Myndigheten för Kulturanalys. 2017. *Barns och ungas kulturaktiviteter. Kulturfakta 2017:5.* Stockholm: Myndigheten för Kulturanalys.
- Ponnert Lina och Sonander, Anna (red.). 2020. *Perspektiv på barnkonventionen, forskning, teori och praktik.* Lund: Studentlitteratur.
- Prop. 2009/10:232 *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.*
- Prop. 2009/10:3. *Tid för kultur.*
- Prop. 2017/18:186. *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.*
- SFS 1991:1469 *Yttrandefrihetsgrundlag .*
- SFS 1996:1598. *Förordning om statsbidrag till regional kulturverksamhet.*
- SFS 2002:1091. *Förordning om litteraturpris till Astrid Lindgrens minne.*
- SFS 2007:515 *Myndighetsförordning.*
- SFS 2007:1436. *Förordning om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan.*
- SFS 2010:800 *Skollag.*
- SFS 2010:2012 *Förordning fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.*
- SFS 2012:515. *Förordning med instruktion för Statens kulturråd.*
- SFS 2012:517. *Förordning om statsbidrag till kulturella ändamål.*

SFS 2017:900. *Förvaltningslagen.*

SFS 2013:801. *Bibliotekslag.*

SFS 2018:66. *Förordning om statsbidrag till folkbibliotek.*

SFS 2019:470. *Förordning om statsbidrag till kommuner som bedriver kulturskoleverksamhet.*

Sveriges kommuner och regioner. 2019. *Enkätredovisning, Lokalt och regionalt beslutsfattande om barnets rättigheter.*

Socialdepartementet. 2011. *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.*

SOU 1997:116 *Barnets bästa i främsta rummet.*

SoU 2016:19 *Barnkonventionen blir svensk lag.*

SOU 2016:69. *En inkluderande kulturskola på egen grund.*

SOU 2021:77 *Från kris till kraft, Återstart för kulturen.*

Sparman, Anna (red). 2019. *Making Culture, Children's and young people's leisure cultures.* Göteborg: Myndigheten för kulturanalys och Kulturanalys Norden.

Svensk biblioteks förening, Sveriges kommuner och regioner och Kulturskolerådet. 2019. *Mer för fler, Erfarenheter från utvecklingsarbete med användaren i fokus.*

UN Committee on the Rights of the Child. 2015. *Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden. CRC/C/SWE/CO/5.*

UNICEF Sverige. 2009. *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter.* Stockholm: UNICEF Sverige.

Åhl, C, Karlsson J, och Ingeström, S. 2020. *Handbok för barns delaktighet och inflytande.* Linköping: UNICEF Sverige.

Bilaga. Analysram

Förutsättningar för att tillämpa barnkonventionen på Kulturrådet	
Analyssteg	Operationalisering
Barnrättskunskap och kompetensutveckling	<ul style="list-style-type: none"> • Medarbetare på Kulturrådet och sakkunniga har kunskap om barnkonventionen och hur den relaterar till övrig lagstiftning som styr verksamheten • Det finns tillgång till expertkompetens om barnrätt på myndigheten • Kompetensutveckling utifrån ett barnrättsperspektiv sker löpande • Kulturrådet har kunskap om hur och utifrån vilket ansvar aktörer som söker bidrag tillämpar barnkonventionen • Kulturrådet har kunskap om hur och utifrån vilket ansvar andra myndigheter med uppdrag/verksamhetsområden som påverkar barns och ungas rätt till kultur tillämpar barnkonventionen
Kunskap om barns levnadsvillkor	<ul style="list-style-type: none"> • Kulturrådet, tillsammans med andra myndigheter och kulturaktörer producerar och tillgängliggör kunskap, i samarbete med forskare, om hur och med vilka förutsättningar barn tar del av, deltar i och bidrar till kulturlivet. Kunskap om situationen för särskilt utsatta barn prioriteras • Kulturrådet använder kunskap om hur och med vilka förutsättningar barn tar del av, deltar i och bidrar till kulturlivet för att synliggöra barnrättsliga utmaningar inom vårt verksamhetsområde • Kulturrådet använder kunskap om hur och med vilka förutsättningar barn tar del av, deltar i och bidrar till kulturlivet vid beslut och prioriteringar som rör barn <ul style="list-style-type: none"> – I bidragsgivning – Och annat främjande arbete
Styrning och struktur	<ul style="list-style-type: none"> • Kulturrådet har en struktur för hur det barnrättsstrategiska arbetet ska struktureras och prioriteras i förhållande till andra kulturpolitiska mål och horisontella frågor/lagar i till exempel budgetprocesser och verksamhetsplan • Kulturrådet synliggör i relevanta interna styrdokument att och hur barnkonventionen ska tillämpas • Kulturrådet har funktioner/roller med ett särskilt ansvar för att bevaka och driva på tillämpningen av barnkonventionen på myndigheten • Kulturrådet har ett system för att följa upp, utreda och utvärdera myndighetens arbete utifrån barnkonventionen
Att leva upp till grundprinciperna i barnkonventionen	
Analyssteg	Operationalisering
<p>Artikel 2</p> <p>Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.</p>	<p>Kulturrådet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Främjar ett brett kulturutbud för alla barn • Främjar breddat deltagande i kulturlivet • Följer upp barns deltagande i kulturlivet med ett intersektionellt perspektiv • Beaktar särskilt tillgänglighet till kultursektorn för barn och unga som i lägre grad är representerade i verksamheter och som i högre grad upplever hinder för att delta i kulturlivet (t.ex. barn med funktionsnedsättning, barn som tillhör nationella minoriteter och andra minoritetsgrupper, barn som bor i socioekonomiskt utsatta områden, barn som inte har föräldrar som deltar i kulturlivet, äldre barn/unga) • Säkerställer att information från myndigheten som berör barn är tillgänglig och anpassad till barn av olika ålder/mognad
<p>Artikel 3</p> <p>Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.</p>	<p>Kulturrådet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kulturrådet har en strategi för hur barnets bästa ska bedömas och beaktas i de beslut myndigheten tar • Det finns arbetssätt, rutiner och stöd för att göra systematiska bedömningar av barnets bästa t.ex. vid uppstart/utformning av nya uppdrag och bidrag (barnkonsekvensanalyser)

Att leva upp till grundprinciperna i barnkonventionen forts.

Analyssteg	Operationalisering
<p>Artikel 6</p> <p>Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.</p>	<p>Kulturrådet verkar för att:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Främja förståelsen för kulturens roll i barnets utveckling och överlevnad • Föräldrar, omvårdare, statstjänstemän och alla yrkespersoner som arbetar med och för barn får medvetenhet om och förståelse för den centrala betydelse som kultur har för barns utveckling • Det offentliga och andra aktörer runt barnen samverkar för att tillgodose deras rättigheter
<p>Artikel 12</p> <p>Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.</p>	<p>Kulturrådet har:</p> <ul style="list-style-type: none"> • metoder och rutiner för att låta barn komma till tals som är anpassade utifrån barnets ålder och mognad. • kunskap om hur barn kan komma till tals i frågor som rör dem • kunskap om hur vi kan använda information vi får från barn • ger återkoppling till barn när vi har lyssnat till dem och inhämtat deras åsikter.

